

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Problematika integrace osob se zrakovým postižením na trh práce v Královéhradeckém kraji

Bakalářská práce

Autor: Eliška Mandache

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální komunikace v neziskovém sektoru

Vedoucí práce: Ing. Eva Šimková, Ph.D.

Hradec Králové

2015

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

Pedagogická fakulta

Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	Eliška Mandache
Osobní číslo:	P12591
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální komunikace v neziskovém sektoru
Název tématu:	Problematika integrace osob se zrakovým postižením na trh práce v Královéhradeckém kraji
Zadávající katedra:	Katedra sociální patologie a sociologie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í:

Uplatnění osob se zrakovým postižením na trhu práce v kontextu prevence sociálního vyloučení se zaměřením na Královéhradecký kraj. Úloha neziskových organizací v problematice podporovaného zaměstnávání osob se zrakovým postižením a v procesu integrace této rizikové skupiny na otevřený trh práce v Královéhradeckém kraji. Analýza podmínek a zmapování podpůrných opatření vedoucích k rovnému přístupu osob se zrakovým postižením na trh práce v regionu. Zjištění postojů cílové skupiny k problematice. Metody výzkumu: analýza dostupných zdrojů, polostrukturovaný rozhovor - interview, případová studie.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce:	Ing. Eva Šimková, Ph.D. Katedra sociální patologie a sociologie
Oponent bakalářské práce:	doc. PhDr. Iva Jedličková, CSc.
Datum zadání bakalářské práce:	7.2.2014
Termín odevzdání bakalářské práce:	22.4.2015

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

L.S.

PhDr. Václav Bělík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 17. 4. 2015

Poděkování

Děkuji vedoucí práce Ing. Evě Šimkové, Ph.D. za připomínky a rady při vedení bakalářské práce. Dále děkuji sociálním pracovníkům TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. za zpřístupnění materiálů a také respondentům za jejich vstřícnost při spolupráci.

Anotace

MANDACHE, E. *Problematika integrace osob se zrakovým postižením na trh práce v Královéhradeckém kraji*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2015. 66 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá problematikou rovného přístupu osob se zrakovým postižením na trh práce v kontextu prevence sociálního vyloučení se zaměřením na Královéhradecký kraj.

Práce nastiňuje širší souvislosti života se zrakovým handicapem a charakterizuje faktory, které proces sociální a pracovní integrace této cílové skupiny ovlivňují. Úvodní kapitola teoretické části popisuje sociální a pracovní aspekty zrakového postižení a specifika sociální komunikace s osobami se zrakovým postižením. Předmětem další kapitoly je způsob vytváření rovnoprávných životních příležitostí pro osoby se zdravotním postižením a charakteristika vládních opatření, která pomáhají těmto osobám zvyšovat šance na pracovní uplatnitelnost. Teoretickou část práce uzavírá kapitola, přinášející náhled na úlohu neziskových organizací v procesu integrace osob se zrakovým postižením do společnosti a na trh práce.

Praktická část pomocí kvalitativní výzkumné strategie analyzuje současnou situaci v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup osob se zrakovým postižením na trh práce v Královéhradeckém kraji.

Klíčová slova: trh práce, integrace, zrakové postižení, sociální vyloučení, neziskové organizace.

Annotation

MANDACHE, E. *Problems of the Integration of Visually Handicapped People into the Labour Market in the Region of Hradec Králové*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. 66 pp. Bachelor Degree Thesis.

The Bachelor thesis deals with the issue of equal access of persons with sight impairment into the labour market in the context of prevention of social exclusion, with a focus on the region of Hradec Kralove.

The work outlines wider relations of life with visual impairment and characterizes the factors that influence the process of social and job integration of this target group. The introductory chapter describes the social and occupational aspects of sight impairment and specifics of social communication with visually handicapped persons. The subject of the next chapter is the way of creating equal life opportunities for people living with disabilities and the characteristic of government measures helping these people to increase the chances of employability. The theoretical part of this thesis concludes with a chapter that brings insight into the role of non-profit organizations in the process of integration of visually handicapped persons into the society and labour market.

Using the qualitative research strategy, the practical part analyzes the current situation of creating conditions for equal access of people with sight impairment into the labour market in the region of Hradec Kralove.

Keywords: labour market, integration, sight impairment, social exclusion, non-profit organizations.

OBSAH

ÚVOD	9
1 SOCIÁLNÍ A PRACOVNÍ ASPEKTY ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ, SPECIFIKA	
SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE	11
1.1 Cílová skupina OZP	11
1.2 Sociální aspekt života se zrakovým postižením	12
1.3 Profesní aspekt života se zrakovým postižením	14
1.3.1 Specifické podmínky pracovního prostředí OZP	16
1.4 Specifika dalšího vzdělávání OZP	17
1.5 Specifika sociální komunikace	18
1.5.1 Sociální komunikace	18
1.5.2 Sociální komunikace s OZP	19
2 VYROVNÁVÁNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ A INTEGRACE OZP	21
2.1 Vyrovnávání příležitostí	21
2.2 Integrace osob se zdravotním postižením	22
2.3 Trh práce	23
2.4 Politika zaměstnanosti	23
2.4.1 Aktivní politika zaměstnanosti	24
2.4.2 Ochrana práv osob se zdravotním postižením na trhu práce	24
2.5 Pracovní rehabilitace osob se zdravotním postižením	26
3 ÚLOHA NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V PROCESU INTEGRACE OZP	27
3.1 Charakteristika a legislativní vymezení neziskových organizací	27
3.2 Neziskový sektor a integrace OZP	28
3.3 Neziskový sektor a rovnost přístupu OZP ke vzdělávání	33
4 PRAKTICKÁ ČÁST	35
4.1 Cíle výzkumného šetření	35
4.2 Popis výzkumných metod	36
4.3 Volba výzkumného souboru a způsob sběru dat	36
4.4 Analýza dat	39
4.5 Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření	55
4.6 Diskuse a návrh opatření	58
ZÁVĚR	59
LITERATURA	61
SEZNAM PŘÍLOH	66

ÚVOD

Pracovní činnost člověku umožňuje uplatnit své vědomosti a dovednosti. Je prostředkem, aby realizoval své tvůrčí schopnosti v praxi. Člověk se zrakovým postižením v produktivním věku snažící se zapojit do pracovního, ekonomického a společenského života, naráží kromě omezení v důsledku handicapu také na objektivní překážky, jakými jsou předsudky, nízká informovanost veřejnosti a nedostatek příležitostí k pracovnímu i společenskému uplatnění. Dlouhodobě vysoká nezaměstnanost v České republice navíc vytváří stále obtížnější podmínky pro uplatnitelnost znevýhodněných osob na otevřeném trhu práce obecně. Problematika integrace osob se zrakovým postižením (dále jen OZP) na trh práce si zasluhuje zvýšenou pozornost, jelikož jde v otázce dlouhodobé nezaměstnanosti o jednu z nejrizikovějších skupin.

Cílem bakalářské práce je analyzovat možnosti, které zajišťují rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji.

Dnešní moderní doba se vyznačuje orientací na konzumní způsob života. To s sebou logicky přináší zvýšené požadavky na pracovní výkon, což negativně ovlivňuje konkurenceschopnost OZP. Specifické okolnosti života OZP posouvají pomyslnou startovací linii v jejich neprospěch. Zamezení sociální izolace a šance na prožití plnohodnotného života je pak významným faktorem v prevenci možných nežádoucích jevů a projevů rizikového chování v důsledku handicapu. Rozvoj osobnosti a utváření kvality života osoby se zrakovým postižením je z hlediska uspokojování životních potřeb podmiňována mírou integrace do společnosti, která závisí na úrovni vlastní samostatnosti a nezávislosti na druhých. Práce si všímá především vnějších faktorů ovlivňujících možnosti sociálního a pracovního začleňování OZP. Téma je zpracováno v teoretické a praktické rovině. Teoretické poznatky o problematice vychází z dostupné odborné literatury a platných zákonných norem. Pro praktickou část bylo zvoleno kvalitativní šetření formou analýzy písemných dokumentů, odborných konzultací, polostrukturovaného rozhovoru - interview a případové studie.

Práce je členěna do čtyř hlavních kapitol. První kapitola rozpracovává teoretická východiska práce. Ve své úvodní části vymezuje cílovou skupinu OZP a popisuje důsledky zrakového handicapu. Opírá se zejména o poznatky Vágnerové a nastiňuje rozsah omezení, která zrakové postižení přináší v psychosociální rovině. Popisuje postavení OZP ve společnosti a příčiny dosud přetrvávající sociální stigmatizace. Charakterizuje sociální a

pracovní aspekty zrakového postižení a zmiňuje specifika sociální komunikace s touto cílovou skupinou.

Druhá kapitola práce vymezuje pojem integrace. Zabývá se existencí vládních opatření k vyrovnávání příležitostí pro osoby se zdravotním postižením a k jejich plnohodnotnému začleňování do intaktní společnosti. Kapitola dále řeší legislativní ukotvení problematiky ochrany práv znevýhodněných osob na trhu práce. Zde práce čerpá především z Novosada, ze Slowíka a platných legislativních předpisů pro oblast politiky zaměstnanosti.

Třetí kapitola charakterizuje poslání neziskového sektoru a nastiňuje aktuální stav působení neziskových organizací v oblasti prevence sociálního vyloučení a podpory pracovního uplatnění OZP. Poznatky pro tuto kapitolu jsou doplněny o informace z dostupných elektronických zdrojů. Text se zčásti obsahově prolíná s výsledky výzkumného šetření v praktické části, jelikož celorepublikové působení některých organizací spoluutváří OZP podmínky pro rovnoprávný přístup do sociokulturního prostředí i v rámci Královéhradeckého kraje.

Čtvrtá kapitola je praktickou částí práce. Hlavním cílem výzkumného šetření je analyzovat současnou situaci v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji. Splnění hlavního cíle vychází z dílčích cílů, kterými jsou zmapování specifických služeb ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřených na prevenci sociální exkluze OZP, analýza projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti této cílové skupiny v regionu a zjištění postojů cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce.

Téma bakalářské práce bylo zvoleno především z důvodu souvislosti se studovaným oborem a zájmu o problematiku sociálního postavení OZP. Dalším z důvodů volby tématu je poukázat na fakt, že trvalá invalidita v důsledku zrakového postižení nemusí znamenat rezignaci na potřebu vlastní seberealizace a může se stát v určitém ohledu dokonce životní výzvou. Domnívám se, že otázkou, jejíž řešení je vysoce aktuální, je výraznější osvěta veřejnosti i potencionálních zaměstnavatelů. Jedním z motivů k vypracování předkládané bakalářské práce je tuto osvětu podpořit, přispět k získání vhledu do kvality života člověka se zrakovým handicapem a upozornit na rezervy, které stále ve vytváření prostředí pro odpovídající přístup OZP ke společenskému dění existují.

1 SOCIÁLNÍ A PRACOVNÍ ASPEKTY ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ, SPECIFIKA SOCIÁLNÍ KOMUNIKACE

1.1 Cílová skupina OZP

V současné době v České republice neexistují přímé statistické údaje, které by uváděly počet OZP. Národní centrum sociálních studií, které sdružuje přední odborníky provádějící výzkumy v sociální oblasti, uvádí ve své analýze z roku 2001, s odkazem na údaje Vládního výboru pro zdravotně postižené, celkový počet 60 000 OZP žijících v České republice v roce 1998 (Národní centrum sociálních studií [online], 2014). Počet osob s postižením zraku v populaci má stoupající tendenci. Novosad (2009, s. 17) odkazuje na šetření ČSÚ, které prokázalo, že v roce 2007 takových osob žilo v České republice 87 000.

Cílová skupina OZP zahrnuje osoby s různým typem a stupněm postižení, od slabozrakosti až po nevidomost. Osoba považovaná podle Slowíka (2007) za OZP: „*Jakmile ovšem běžná optická korekce nepostačuje a zraková vada člověku způsobuje komplikace při běžných každodenních činnostech, můžeme diagnostikovat zrakové postižení určitého stupně*“. (Slowík, 2007, s. 59). Klasifikace zrakového postižení podle WHO je uvedena v příloze A. Zrakové postižení se může vyskytnout v kombinaci s dalším druhem postižení (mentální postižení, hluchoslepotu). Nejčastěji se v praxi vyskytují progresivní zrakové vady, které se vyznačují postupným zhoršováním zraku vedoucím až k jeho ztrátě.

Až 90% informací o okolním světě člověk získává zrakem a z hlediska chování jedince narušuje zrakové postižení poznávací funkce, orientaci v prostoru a samostatný pohyb. Vágnerová (2002) nastiňuje problém omezení rozsahu a rozmanitosti zkušeností u osob se zrakovým postižením, kdy určité podněty chybí a dochází k informačnímu deficitu. „*Člověk může strádat v oblasti stimulace, to znamená, že mu chybí žádoucí množství variabilita smyslových podnětů. Takovým typem deprivace trpí např. lidé se smyslovým postižením, zrakovým či sluchovým (senzorická deprivace)*“. (Vágnerová 2002, s. 36). Kompenzační funkci chybějícího zrakového vnímání plní vnímání sluchové a hmatové. Významnou roli hraje paměť, na kterou jsou jedinci v případě těžkého zrakového postižení v podstatě odkázáni, a proto bývá lépe rozvinuta, než je tomu u zdravých jedinců. OZP má omezené možnosti učit se nápodobou, proto se jen těžko může chovat jako ostatní lidé, jelikož jejich projevy přesně nevnímá.

Člověk se zrakovým postižením se ve svých každodenních běžných činnostech potýká s bariérami všeho druhu. Zrakový handicap výrazně ovlivňuje možnosti prostorové orientace

a samostatného pohybu člověka, což jej může činit závislým na jiných lidech anebo může vést k tomu, aby přijímal pouze pasivní roli s tendencí pohybovat se pouze ve známém prostředí. Bariéry, které vznikají důsledkem vážného poškození zraku lze rozlišit do dvou hlavních kategorií: informační a architektonické. Informačními bariérami se rozumí omezená schopnost OZP si něco vlastním zrakem rozlišit, přečíst, podívat se. Ke zmírnění následků nebo odstranění informačních bariér slouží OZP náročné kompenzační pomůcky dostupné na lékařský předpis a specifické sociální služby. Architektonické bariéry souvisí s obtížemi v prostorové orientaci. Ztěžují OZP bezpečný samostatný pohyb v ulicích, při jízdě v hromadných dopravních prostředcích, na úradech a jiných veřejně přístupných budovách. Odstranění architektonických bariér se týká technických úprav umožňujících zpřístupnění objektů a služeb OZP včetně zajištění jejich bezpečnějšího pohybu. Specifické pomůcky pro OZP jsou popsány v příloze B.

Současným trendem přístupu k cílové skupině OZP je snaha o dosažení co největší samostatnosti těchto jedinců prostřednictvím specifických sociálních služeb formou individuálního přístupu ke klientovi. S cílem zlepšit kvalitu života OZP jde o komplexní přístup s propojením jednotlivých složek odborné podpory zahrnující ucelenou rehabilitačně-poradenskou činnost. Systém ucelené rehabilitace zahrnuje složku léčebné, psychologické, sociální, pedagogické a pracovní rehabilitace.

1.2 Sociální aspekt života se zrakovým postižením

Osobnost je spoluutvářena prostředím, ve kterém člověk žije. Zdravotní postižení, ať již jakéhokoliv druhu, má mnoho souvislostí a důsledků. Je limitujícím faktorem v přirozeném vývoji osobnosti vzhledem k tomu, že se jedinec v důsledku svého handicapu nezdánlivě dostává do pozice odloučeného a odmítaného. Může docházet k postupnému snižování sebevědomí, aktivity, omezování kontaktů s okolím, až postupně izolaci, což může vyústit v některé z druhů rizikového chování, jako pokusy o sebevražedné jednání či útěk z reality prostřednictvím některé ze závislostí. Podle Vágnerové (2001) nevyrovnaný osobnostní vývoj související s těžkým somatickým onemocněním nebo trvalou invaliditou zvyšuje tendenci k různým formám abnormálního chování, obvykle v souvislosti s celkově neuspokojivým způsobem života. Nástrojem k úniku ze stereotypu a frustrace se může stát užívání alkoholu a závislost na omamných látkách. Zejména pro některé mladé lidi je vzhledem k jejich postižení velmi obtížné najít své místo v životě. Ve snaze vyrovnat se s handicapem a pochopit smysl

života se mohou velmi často stát obětí různých náboženských sekt. Z hlediska způsobu přijetí vlastního postižení se podle Vágnerové (2002) odlišují reakce jedinců s vrozeným a získaným postižením. Identita jedinců s vrozeným postižením bývá jiná, jelikož jsou vychovávaní odlišným způsobem a chybí jim vlastní zkušenost srovnání dvou situací – zdraví a nemoci. U získaných postižení je nutnost přijmout novou, subjektivně méně uspokojivou identitu. Vliv postižení na vývoj osobnosti podle toho, zda se jedná o postižení vrozené nebo získané je specifikován v příloze A.

Pravděpodobnou reakci na zátěž spojenou s defektem předurčuje jednak osobnost postiženého jedince (biologické předpoklady a psychické vlastnosti) a dále působení různých sociálních vlivů. Tato teze vychází z toho, že člověk je sociální bytostí a snaží se být nějakým způsobem společensky užitečný. Pokud je tato potřeba nějakým způsobem upřena, dochází k narušení sebepojetí osobnosti. Důvodem může být nedostatek sociálních podnětů a sociálních zkušeností. Přítomnost postižení mimořádně zatěžuje jedince ve smyslu vytváření obrazu sebe sama, zasahuje do sebehodnocení a často vede ke vzniku neurotizujících pocitů méněcennosti. „*Postavení postiženého, snížení výkonnosti, způsobené postižením, obtíže v dosažení sociálního přijetí, které by odpovídalo předpokladům a aspiracím postiženého a sociální bariéry, kladené mu do cesty, to všechno může vést ke vzniku závažných poruch sebehodnocení. A ty zase samozřejmě vedou ke zhoršení všech předpokladů včetně sociálních vztahů a tím k prohloubení obtíží.*“ (Vágnerová, 2001, s. 72). Podobně Novosad (In: Jesenský, 1998) rozlišuje determinanty ovlivňující život s postižením na subjektivní a objektivní. Subjektivními činiteli jsou kromě zdravotního stavu, osobnostní rysy, charakterové vlastnosti, rodinné a osobní zázemí. Mezi objektivní činitele, které nejsou osobou s postižením téměř ovlivnitelné, patří postoje společnosti k postižené populaci, sociální a vzdělávací politika státu, politika zaměstnanosti a úroveň poskytování specifických sociálních služeb. Subjektivní náhled na závažnost vlastního postižení není tedy dán pouze vlastnostmi osobnosti, ale nakolik omezující bude jedinec své postižení nakonec považovat, současně závisí na způsobu sociálního přijetí, tedy na snaze společnosti nějakým způsobem handicap kompenzovat. Handicap se podle Novosada (In: Jesenský, 1998) u člověka rozvíjí až tehdy, pokud jej funkční postižení omezuje ve výkonu občanských práv a kdy mu brání se adekvátně vzdělávat a využívat svých dovedností v zaměstnání.

Člověk se zrakovým postižením se v mnoha případech stává objektem sociální stigmatizace, dostává nálepku „nenormální“, přestože se může vyznačovat vysokou inteligencí. Kromě obtíží v důsledku svého handicapu je nucen se vyrovnávat s předsudky

dosud stále přetrvávajícími v postojích zdravé populace. Negativní vnímání osob s postižením vychází z historických souvislostí vývoje společnosti, kdy byl v minulosti vůči těmto jedincům uplatňován segreganční přístup jejich vyčleňováním na okraj společnosti. Do dnešní doby přetrvávalo nepříliš příznivé celospolečenské klima, jelikož mezi vztahem zdravé populace a jedinců s postižením stále přetrvávají četné stereotypy a předsudky, přestože se osvěta v tomto směru v posledních letech zlepšila. Podle Vágnerové (2001) jedinci s postižením, kteří jsou zpravidla ve společnosti předmětem lítosti a soucitu, mohou zároveň v určitých případech vzbuzovat odpor. Jedinec s postižením vnímá, jaké postoje k němu zaujímá zdravá populace a musí se s těmito postoji určitým způsobem vyrovnávat. Jeho reakce mohou být různorodé a často zahrnují nejrůznější způsoby obrany, které mu umožňují si v takové situaci zachovat duševní rovnováhu a přijatelnou sebeúctu. Novosad (2009) uvádí zkušenosti z praxe, které ukazují, že pokud společenské okolí člověka s postižením dostane potřebné informace, je schopno přehodnotit postoje a přijímat takového jedince dle jeho skutečných vlastností a schopností. Zdroj předsudků v majoritní společnosti vůči OZP lze nalézt u Květoňové (2007), která uvádí, že mnoho předsudků vůči těmto osobám pramení nejen z nedostatku informací, ale rovněž z našeho kulturního dědictví, kdy byli často tito lidé majoritní společností vnímáni jako závislí a bezmocní jedinci, případně jako žebráci. „*Postoje k člověku se zrakovým postižením, tak jako postoje k lidem s dalšími druhy postižení, mají, resp. měly, tendenci být spíše negativní, tj. byly zaměřeny na to, co člověk s postižením dělat neumí, či nemůže. Vyrovnat se s negativními postoji okolí může být mnohdy pro nevidomého větším problémem než přijmout postižení (slepotu).*“ (Květoňová, 2007, s. 63).

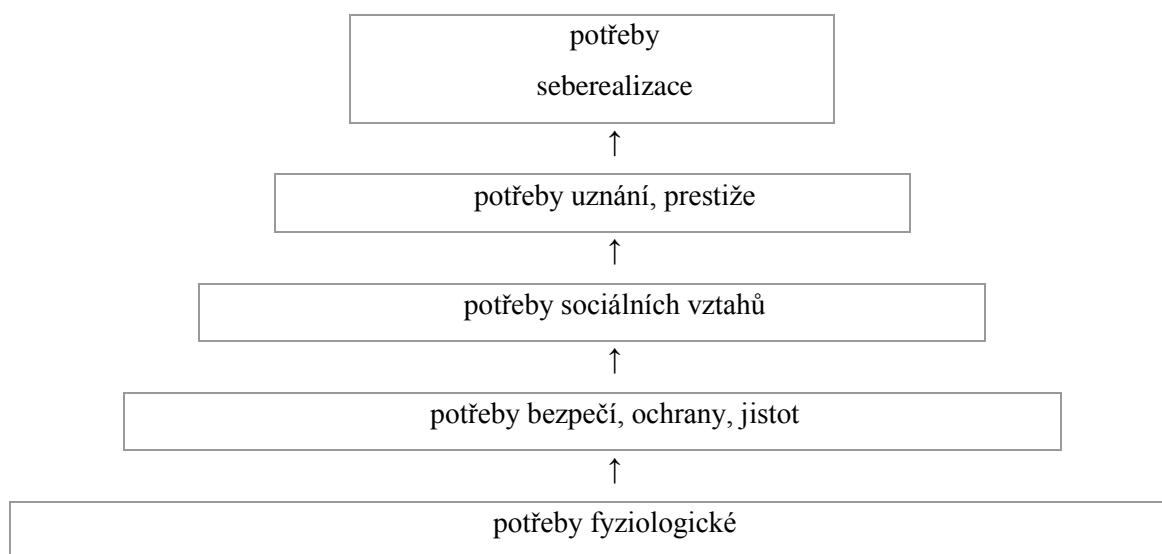
Problém v sociálním začleňování může nastat i na straně osoby s postižením. Důvodem může být vytváření si určitých postojových stereotypů, zahrnující například pocity ukřivdnosti a podezíravosti, bez ohledu na to, zda jsou oprávněné či nikoliv. Další příčinou problémů může být skleníkový efekt, k němuž může dojít v důsledku způsobu života v rodině anebo pobytu v komunitě stejně handicapovaných, kde nebyl jedinec vystaven tlaku norem zdravé populace.

1.3 Profesionální aspekt života se zrakovým postižením

U osob v produktivním věku zrakové postižení negativně zasahuje do kvality života prakticky ve všech oblastech. V důsledku své nepříznivé situace se OZP dostává do pozice znevýhodněného společensky i profesně, navíc s velmi omezenými možnostmi dalšího

osobnostního rozvoje. Dochází k minimalizaci šance na seberealizaci, kterou americký psycholog A.H. Maslow definoval jako instinktivní potřebu člověka uplatnit své schopnosti. Dle A.H. Maslowa se potřeba seberealizace řadí k nejvyšším, růstovým potřebám člověka, k jejichž uspokojování dochází především prostřednictvím zapojení se do pracovního procesu (obr. č.1).

Obrázek č. 1: Maslowova hierarchie lidských potřeb

Potřeby seberealizace se nachází na vrcholu hierarchie lidských potřeb.

Zdroj: Novotná (2008).

Z hlediska úspěšnosti uplatnění se na otevřeném trhu práce jde v případě OZP o jednu z nejrizikovějších skupin, která si bez pomoci společnosti hledá práci s velkými obtížemi. Přitom výzkumy dokázaly, že jedinci se zdravotním postižením jsou vybaveni výraznými vlohami pro určité činnosti za maximálního využití funkcí, které nejsou postižením ovlivněny (Novosad, 2009). Míra nezaměstnanosti u OZP se podle občanského sdružení Okamžik odhaduje až na 70–80% (*Několik poznámek na téma „nevidomí a práce“*. Okamžik [online], 2014). Dlouhodobá nezaměstnanost této zvláště ohrožené cílové skupiny s sebou přináší sociální a ekonomické důsledky v oblasti uspokojování životních potřeb. V konečném důsledku tento fakt negativně ovlivňuje ekonomiku státu z důvodu vynakládání zvýšených prostředků na hmotné zabezpečení těchto osob. Jednou z příčin nedostatku pracovních příležitostí pro OZP je neochota zaměstnavatelů vytvářet vhodná pracovní místa.

Potencionální zaměstnavatelé se obávají především nízké pracovní flexibility zrakově handicapovaného zaměstnance a očekávají vynaložení vysokých pořizovacích nákladů na vytvoření pracovního místa. Okamžik, o.s. také uvádí i jiné možné příčiny vysoké nezaměstnanosti OZP. Podle zkušeností z praxe bývá nezdědka příčinou nízká kvalifikace, nedostatek motivace a pasivita OZP. Naopak nereálná očekávání mohou být v určitých případech také jednou z příčin neúspěchu. Negativní roli velmi často sehrávají špatné zkušenosti z předchozích pohovorů se zaměstnavateli a nedostatečné komunikační a sociální kompetence OZP.

Předpokladem pro pracovní způsobilost OZP je primárně zvládnout dovednosti vedoucí k samostatnému způsobu života a k sociálnímu začlenění, což umožňuje sociální rehabilitace. Sociální rehabilitace navazuje na základní sociální rehabilitaci a uplatňuje se především u osob v produktivním věku. Jejím cílem je vytvoření podmínek pro pracovní uplatnění. Zahrnuje poradenství, teoretickou a praktickou přípravu pro zaměstnání, zprostředkování, udržení či změnu zaměstnání a vytváření vhodných podmínek pro výkon zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti.

1.3.1 Specifické podmínky pracovního prostředí OZP

Zaměstnávání OZP vyžaduje specifickou podporu v oblasti technicko-architektonických úprav pracoviště. Pracovní prostředí je nutné přizpůsobit jak po stránce individuální úpravy pracoviště (intenzivnější osvětlení, odstranění nebezpečných překážek), tak ve smyslu zajištění zvláštních kompenzačních pomůcek pro OZP (PC s televizní kamerovou lupou nebo s hlasovým či hmatovým výstupem a další komunikační pomůcky). Zaměstnavatelé mohou na zakoupení speciální kompenzační pomůcky čerpat finanční příspěvek poskytovaný příslušným Úřadem práce na základě žádosti zaměstnavatele na vytvoření chráněného pracovního místa v souladu s ustanovením § 75 Zákona č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti. Na určitých pracovních pozicích potřebuje zaměstnanec se zrakovým postižením pomoc asistenta či jiného zaměstnance. Většina zaměstnanců se zrakovým postižením potřebuje občas asistenci při zvládnání nových dovedností, například kontrolu vidící osoby v rámci písemného projevu či sebeobsluhy na pracovišti. V určitých profesích se mohou OZP uplatnit i bez zrakové kontroly, jde například o pracovní pozice jako je ladič klavírů, keramik, masér a intelektové činnosti. Důležitým prvkem, který by neměl být podceněn, je oblast komunikace a vztahů se spolupracovníky. Pracovní kolektiv by měl být seznámen se základními zásadami

komunikace s OZP a s opatřeními vedoucími k omezení rizik v důsledku omezené prostorové orientace.

1.4 Specifika dalšího vzdělávání OZP

Vzdělávání v rámci celoživotního učení je pro člověka jednou z cest k dosažení zdokonalení znalostí a odborných předpokladů. Požadavky na pracovní flexibilitu v dnešní moderní době ukazují, že ukončené vzdělání nestačí pro celý život, ale je nutné se neustále vzdělávat. OZP představují ve vzdělávání dospělých specifickou cílovou skupinu znevýhodněných osob, jež vyžaduje zvýšenou péči. Vzdělávání OZP je provázáno s individuálním poradenstvím a překonat informační deficit způsobený smyslovým postižením umožňuje úprava materiálních podmínek ke vzdělávání. Důsledky zrakového postižení může do značné míry minimalizovat výpočetní technika, speciálně upravená pro potřeby OZP. Dosažitelnost informací tak již dnes nemusí být pro OZP nepřekonatelným problémem, pokud má k takto upravené výpočetní technice přístup a je vybavena znalostmi umožňujícími její obsluhu.

Rovnost přístupu ke vzdělání garantuje čl. 33 Listiny základní práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR. Právo osob se zdravotním postižením na vzdělávání, bez diskriminace a na základě rovných příležitostí je zakotveno v Národním plánu vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014 (Úřad Vlády ČR [online], 2014) a ve Střednědobé koncepci státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením z roku 2004 (Národní rada osob se zdravotním postižením [online], 2015). Realizace individuálních vzdělávacích plánů a programů celoživotního vzdělávání umožňuje OZP dosáhnout větší míry soběstačnosti a rozvíjet individuální nadání a vlohy. Slowík (2007, s. 65) uvádí hlavní zásady při vzdělávání OZP, jimiž je

- dostatek světla při vzdělávání slabozrakých osob
- přiměřená pokojová teplota potřebná pro optimální schopnost hmatového vnímání
- omezení hluku pro nerušené sluchové vnímání a orientaci
- vhodná úprava prostoru pro bezpečný pohyb a snadnou orientaci.

Získat odpovídající poznatky a informace ve zvoleném oboru, jež mohou být následně lépe využity pro výkon profese, umožňuje zvyšování kvalifikace formou studia. Rozvoj znalostí a dovedností může do určité míry kompenzovat zrakové postižení a zvýšit možnosti adaptace na prostředí majoritní společnosti. Nezbytnou součástí zajištění rovného přístupu

k informacím a studiu je pro OZP dostupnost knih. Nejmodernějším trendem je budování speciálního fondu neakademických a akademických knihoven ve formátu, který respektuje potřeby čtenářů. V současné době mohou OZP v České republice využívat knihy v několika podobách:

- kniha v Braillově písmu (historicky nejstarší, nevýhodou je výrobní náročnost)
- digitální kniha (na základě výjimky z autorského zákona a registrace uživatele lze využívat digitální podobu knih dostupnou přímo z nakladatelství)
- zvuková kniha (kniha načtená přirozeným lidským hlasem, nejčastěji ve formátu mp3)
- hybridní kniha (multimediální publikace kombinující elektronický text se zvukovou nahrávkou)
- hmatové mapy (atlasy a mapy v reliéfní podobě)

Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky Teiresiás při Masarykově Univerzitě v Brně provozuje webové rozhraní „Knihovní brána pro zrakově postižené“ (Masarykova univerzita [online], 2014), jehož úkolem je zabezpečit, aby dokumenty a tituly několika akademických i neakademických knihoven určené pro OZP byly dostupné z jednoho společného prostředí.

1.5 Specifika sociální komunikace

Člověk je tvor společenský – řec. „zoon politicon“ (tento název zavedl v antice Aristoteles), nemůže nekomunikovat. Komunikace je základním nástrojem interakce, který mezi sebou lidé užívají.

1.5.1 Sociální komunikace

Lidská komunikace není pouze prostředkem přenosu a výměny informací, ale slouží jako nástroj k sebevyjadřování a výměně významů prostřednictvím systému symbolů. „*Slovo komunikace je odvozeno z latinského slova *communicare* a znamená něco spojovat*“ (Strnadová, 2011, s. 24). Nejčastěji používané základní dělení komunikace je dělení na verbální a neverbální formu. Verbální komunikací je označováno vyjadřování prostřednictvím jazyka, pomocí slov. Význam slov je dotvářen paralingvistickými prvky: hlasitost projevu, výška hlasu, tón řeči, frázování, barva hlasu a neverbálními prostředky komunikace. Doprovodné paralingvistické prvky mohou verbální projev regulovat nebo zesílit jeho účinek.

Lidská neverbální komunikace je pro porozumění podstatná. Za určitých okolností mohou její prvky verbální projev úplně zastoupit. Mezi základní druhy neverbální komunikace patří:

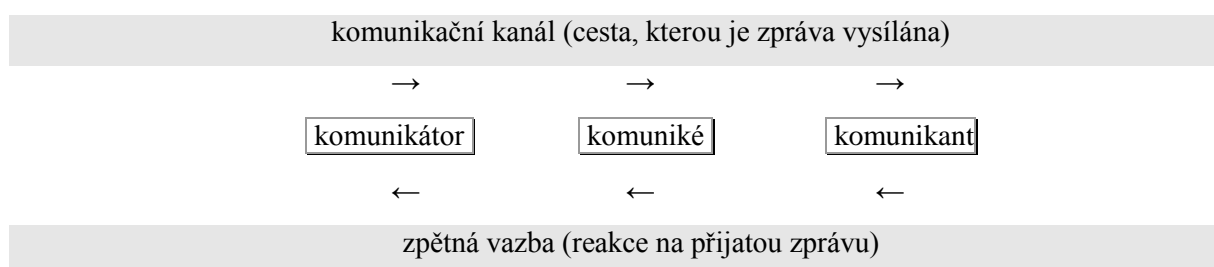
- mimika (pohyby svalů v obličeji)
- gestika (pohyby rukou)
- posturologie (držení těla)
- kinezika (pohyby částí těla)
- pohledy (oční kontakt)
- proxemika (sdělování pomocí vzdálenosti při komunikaci)
- haptika (doteky během interakce)
- neurovegetativní reakce (fyziologické změny)

Interakce, při níž si účastníci vyměňují sdělení prostřednictvím kódovaných verbálních nebo neverbálních symbolů, se nazývá sociální komunikace. Součástí komunikačního procesu tvoří:

- komunikátor (osoba, která vysílá zprávu)
- komunikant (osoba, která přijímá vyslanou zprávu)
- komuniké (vyslaná zpráva)

Každý komunikační proces zpracovává informaci a zároveň vyvolává reakci (obr. č. 2).

Obrázek č. 2: Schéma komunikačního procesu

Obrázek znázorňuje průběh komunikačního procesu. Komunikátor vysílá určitou zprávu směrem ke komunikantovi prostřednictvím komunikačního kanálu a dostává zpětnou vazbu.

Zdroj: Strnadová (2011).

1.5.2 Sociální komunikace s OZP

Závažnými důsledky postižení zraku bývají často poruchy v sociální komunikaci a vznik komunikačních bariér. Člověk se zrakovým postižením nemá možnost vnímat neverbální

projevy v komunikaci a rozumět jim, což je příčinou toho, že je ochuzen o podstatnou část sdělení. Velký význam má v tomto případě modulace či zabarvení hlasu a další komunikační prvky přijímané zejména sluchem a hmatem. Způsoby komunikace s OZP jsou:

- ústní (osobní, telefonická)
- písemná (formou předčítání, pomocí čtecího zařízení na bázi PC se speciálním SW, Pichtův psací stroj)
- elektronická (email, web, internet prostřednictvím PC s televizní kamerovou lupou, PC s hlasovým nebo hmatovým výstupem)

Obtížnost vstupu OZP do komunikačního procesu je umocňována existencí komunikačních bariér v kontaktu s většinovou populací. Při ústní i písemné komunikaci s OZP je dobré znát určitá pravidla. Pro ústní komunikaci s OZP platí specifika zejména při představování či pozdravu a v komunikaci v hlučném prostředí nebo na veřejnosti. Vidící člověk by měl OZP pozdravit jako první a připojit svoje jméno, informovat jej o prostředí a o tom, co je vnímáno vizuálně, upozornit na překážky v cestě a podobně. Na druhou stranu je třeba se vyvarovat svévolné fyzické manipulace s OZP, je vhodné spíše odstranit nebezpečné překážky a bariéry a dbát na přijatelné akustické prostředí bez nadměrného hluku a šumu. Závažnou chybou při komunikaci, která se v praxi často vyskytuje, je komunikace prostřednictvím průvodce a nikoliv přímo s OZP.

V písemné elektronické komunikaci s OZP je třeba dodržovat určité zásady týkající se formátovacích prvků nebo užívání souborů ve formátu čitelném pro OZP (txt, doc, rtf).

2 VYROVNÁVÁNÍ PŘÍLEŽITOSTÍ A INTEGRACE OZP

Segregační přístup k jedincům se zdravotním postižením vyznačující se pasivním přijímáním pomoci od zdravé populace byl v průběhu vývoje moderní společnosti nahrazen přístupem celospolečenské odpovědnosti vůči těmto znevýhodněným osobám. Jde o snahu vytvořit soubor takových opatření, prostřednictvím nichž bude možné osobám se zdravotním postižením vyrovnávat přístup k životním příležitostem a kompenzovat důsledky zdravotního handicapu. Vládní opatření k vyrovnávání příležitostí pro OZP vychází z národních koncepcí a legislativních předpisů pro oblast problematiky osob se zdravotním postižením.

2.1 Vyrovnávání příležitostí

Cílem vyrovnávání příležitostí je vytváření kvalitnějších životních podmínek a rovnoprávných životních příležitostí pro osoby se zdravotním postižením. Jedná se o proces směřující ke zmírňování důsledků postižení, tak, aby vzdělávání, pracovní a společenské příležitosti byly přístupné všem, tedy i osobám se zdravotním postižením. Jak uvádí Slowík (2007), aby byla pozitivní změna životních podmínek u znevýhodněného jedince možná, musí dostat odpovídající životní příležitosti a příležitosti k osobnostnímu rozvoji srovnatelné s těmi, které mají ostatní členové intaktní společnosti. Pozitivní výsledek vyžaduje současně aktivní postoj člověka s postižením, ke kontraproduktivnímu výsledku dochází v případě pasivity a rezignace na svoji situaci.

Zmírňování důsledků postižení vyrovnáváním příležitostí pro osoby se zdravotním postižením a jejich plnohodnotné začleňování do společnosti je hlavním záměrem národních plánů, které se v České republice od počátku 90. let připravují vždy na čtyři roky. Realizace národních plánů je součástí střednědobé koncepce státní politiky při zlepšování situace a postavení občanů se zdravotním postižením. Každá oblast má stanoveny dílčí cíle, na které navazují konkrétní opatření směřující k vyrovnání příležitostí. Posledním doposud realizovaným národním plánem v České republice je již zmiňovaný Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014 (Úřad vlády ČR [online], 2014), který byl přijat 29. 3. 2010 Usnesením vlády ČR č. 253. Jedním ze starších dokumentů je také již v předchozím textu uváděná Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením schválená v roce 2004 Usnesením vlády ČR č. 605 (Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online], 2015). Na přípravě obou dokumentů se podílel Vládní výbor pro zdravotně postižené občany (Vláda ČR. *Vládní výbor*

pro zdravotně postižené občany [online], 2014), poradní orgán Vlády ČR, jehož cílem je pomáhat při vytváření rovných příležitostí pro občany se zdravotním postižením.

Zlepšení prostředí pro integraci osob se zdravotním postižením je cílem několika organizací sdružujících odborníky v dané problematice. Úlohou Národní rady osob se zdravotním postižením ČR (Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online], 2015) je připomínkování legislativních norem a realizace projektů, které podporují začleňování osob se zdravotním postižením do společnosti. V roce 2002 bylo při Univerzitě Palackého v Olomouci založeno Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených (Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených [online], 2014) s cílem zlepšit podmínky kvality života osob se zdravotním postižením. Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených spolupracuje se státními orgány a přispívá svými šetřeními, analýzami a koncepcemi k realizaci politiky ve prospěch zdravotně postižených osob. Důležitou součástí systému sociální péče o osoby se zdravotním postižením je komunitní plánování sociálních služeb založené na vzájemné dohodě a spolupráci zadavatelů těchto služeb (obce, kraje), jejich uživatelů (klientů) a poskytovatelů (organizací, agentur).

2.2 Integrace osob se zdravotním postižením

Integrační proces předpokládá zajištění co možná nejpříznivějších podmínek pro podporu znevýhodněných osob tak, aby mohly být zapojeny do většiny činností společnosti. Sociální integraci lze chápat jako rovnoprávné začleňování minoritních skupin do majoritní společnosti. Slowík (2007, s. 31) označuje pojem integrace jako nejvyšší stupeň socializace člověka (opak segregace - společenského vyčleňování, sociální exkluze). Na význam sociální integrace osob se zdravotním postižením Slowík pohlíží v rovině filosofického uvažování: *„Sociální integrace tedy znamená sjednocování, spojování v nový celek, kdy menšinové (minoritní) skupiny a společenská většina (majorita) rozvíjejí společenský systém, který obsahuje součásti hodnot a idejí obou stran. Každý přitom nachází své místo ve společnosti, mezi uvedenými skupinami neexistuje žádná podstatná hranice. Handicapovaný člověk se do lidského společenství potřebuje integrovat v řadě oblastí, které odpovídají pestrosti života v naší populaci.“* (Slowík, 2007, s. 31). Novosad (In: Jesenský, 1998, s. 35) definuje pojem sociální integrace jako proces rovnoprávného společenského začleňování specifických, minoritních skupin do výchovně vzdělávacího i pracovního procesu a do života společnosti.

Integrace do všech běžných oblastí profesního i společenského života je dlouhodobý náročný proces a vyžaduje od integrovaného jedince určitou míru motivace k začlenění, přičemž předpokládá jeho samostatnost a nezávislost.

2.3 Trh práce

Trh práce je místem, kde se střetává nabídka práce s poptávkou po práci. Nabídkou práce se rozumí skutečnost, kdy člověk nabízí svoji práci a poptávka po práci spočívá v tom, že firmy, státní instituce, domácnosti nabízí lidem možnost zaměstnání. Trh práce je součástí tržního hospodářství. Existuje zde konkurence jak na straně nabídky práce, tak na straně poptávky po práci. Řehoř (2010) uvádí tři základní faktory, kterými je trh práce tvořen: nabídka práce, poptávka po práci a cena práce (mzda). Šance uchazečů při hledání práce jsou ovlivněny nejen schopnostmi, kvalifikací a osobnostními předpoklady, ale dále věkem, pohlavím, rasou nebo zdravotním stavem. Především v důsledku ekonomické krize, restrukturalizace ekonomiky, demografického vývoje struktury obyvatelstva a globalizace se vývoj trhu práce v České republice v posledních letech vyznačuje zvyšující se nezaměstnaností. Zlepšování podmínek na trhu práce a zvyšování zaměstnanosti je jednou z priorit státní politiky zaměstnanosti, kdy stát vstupuje prostřednictvím hospodářsko-politických opatření do vývoje vztahů na trhu práce.

2.4 Politika zaměstnanosti

Státní politika zaměstnanosti je legislativně ukotvena v § 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. Zahrnuje zejména zabezpečování práva na zaměstnání a rovného zacházení. Zabývá se vyhodnocováním situace na trhu práce a koordinací opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti. Rovnováha na trhu práce je zabezpečována pasivní politikou zaměstnanosti, tj. řešením následků nezaměstnanosti prostřednictvím poskytování podpory v nezaměstnanosti a uplatňováním aktivní politiky zaměstnanosti, která zahrnuje vytváření podmínek pro tvorbu nových pracovních příležitostí. Státní správu v oblasti politiky zaměstnanosti v České republice vykonávají Ministerstvo práce a sociálních věcí a místně příslušné Úřady práce.

2.4.1 Aktivní politika zaměstnanosti

Cílem aktivní politiky zaměstnanosti, jejíž nástroje vymezuje § 104 – 107 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, je motivovat zaměstnavatele zejména k vytváření společensky účelných pracovních míst. K nástrojům aktivní politiky zaměstnanosti patří:

- rekvalifikace
- investiční pobídky
- veřejně prospěšné práce
- společensky účelná pracovní místa
- překlenovací příspěvek
- příspěvek na zapracování
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti je poradenství, které provádějí nebo zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce, podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením, sdílené zprostředkování zaměstnání a cílené programy k řešení zaměstnanosti.

Začleňování zdravotně postižených osob na otevřený trh práce a vytváření rovných příležitostí v přístupu k zaměstnání je jednou z priorit politiky zaměstnanosti Evropské unie. S cílem podpořit zaměstnanost osob se zdravotním postižením byla v České republice přijata mnohá legislativní opatření pro nastavení specifických pravidel pro zaměstnávání těchto osob a jejich ochranu na trhu práce.

2.4.2 Ochrana práv osob se zdravotním postižením na trhu práce

Osoby se zdravotním postižením spadají z hlediska zákona do širšího okruhu znevýhodněných osob, které potřebují na trhu práce zvýšenou péči a pomoc od státu. Problematika ochrany práv znevýhodněných osob na trhu práce je legislativně ukotvena v čl. 29 Listiny práv a svobod. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením upravuje § 67 - § 83 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti. K pracovnímu začleňování osob se zdravotním znevýhodněním přispívá chráněný trh práce, který umožňuje zřizovat společensky účelná pracovní místa. Podle § 75 – 83 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti se jedná o pracoviště zaměstnavatele vznikající na základě dohody s příslušným Úřadem práce, které musí být provozováno po dobu nejméně tří let. Podpora chráněného trhu práce rozlišuje:

Chráněné pracovní místo: pracovní místo vytvořené zaměstnavatelem pro osobu se zdravotním postižením za podmínky jeho provozování po dobu nejméně tří let. Chráněné

pracovní místo vymezuje příslušný Úřad práce a na jeho vytvoření poskytuje příspěvek dle podmínek uvedených v § 75 – 77 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením na chráněném pracovním místě: zaměstnavateli zaměstnávajícímu na chráněných pracovních místech více než 50% osob se zdravotním postižením z celkového počtu svých zaměstnanců je poskytován dle § 78 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti příspěvek formou částečné úhrady vynaložených prostředků na mzdy a dalších nákladů. Příslušnou krajskou pobočkou Úřadu práce je v takovém případě poskytován příspěvek ve výši 75% mzdových nákladů včetně pojistného, maximálně však 8 000 Kč měsíčně na každého zaměstnance v pracovním poměru, který je osobou se zdravotním postižením. Za zákonem stanovených podmínek může zaměstnavatel po uplynutí 12 kalendářních měsíců požádat o zvýšení příspěvku.

Dle § 116 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti může Úřad práce zaměstnavateli dále poskytnout příspěvek na zapracování zaměstnance se zdravotním postižením po dobu až tří měsíců.

Dalším z legislativních opatření je zavedení povinných kvót na zaměstnávání osob se zdravotním postižením. § 81 - 84 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti stanoví, že zaměstnavatelé s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru jsou povinni zaměstnávat osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu těchto osob na celkovém počtu zaměstnanců zaměstnavatele, přičemž povinný podíl činí 4%. Zákon ukládá následující způsoby plnění povinnosti:

- zaměstnávání osoby se zdravotním postižením ve výši povinného podílu
- odvodem do státního rozpočtu ve výši 2,5 násobku průměrné mzdy za rok za každou chybějící osobu se zdravotním postižením
- náhradní plnění nákupem výrobků nebo služeb od zaměstnavatelů chráněného pracovního trhu zaměstnávajících více než 50% osob se zdravotním postižením nebo od osob se zdravotním postižením, které jsou OSVČ

Dle § 35 zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů mají dále zaměstnavatelé za zákonem uvedených podmínek nárok na slevy na dani za každého zaměstnance se zdravotním postižením.

V roce 2014 uveřejnilo Ministerstvo práce a sociálních věcí na svých internetových stránkách „Příručku pro osoby se zdravotním postižením“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí [online], 2014), jejímž účelem je zlepšení komunikace Ministerstva práce a sociálních věcí směrem k veřejnosti, zlepšení informovanosti a orientace v sociálním systému. Příručka

obsahuje kromě informací o sociálním systému ve vztahu k osobám se zdravotním postižením také informace týkající se trhu práce a pomoci při hledání pracovního uplatnění. V témže roce Fond dalšího vzdělávání, příspěvková organizace Ministerstva práce a sociálních věcí (Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Fond dalšího vzdělávání* [online], 2014), zahájil projekt „Vzdělávání zaměstnanců se zdravotním postižením“, jehož záměrem je zlepšit postavení osob se zdravotním postižením na trhu práce a odstranit informační bariéry na straně zaměstnavatelů v otázkách zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Dalším významným dokumentem pro potencionální zaměstnavatele i veřejnost je praktický průvodce „Jak zaměstnávat osoby se zdravotním postižením“ zveřejněný na webových stránkách Nadačního fondu pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením (Nadační fond pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením, [online], 2015).

2.5 Pracovní rehabilitace osob se zdravotním postižením

§ 69 – 74 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti přiznává osobám se zdravotním postižením právo na pracovní rehabilitaci. Pracovní rehabilitaci zabezpečuje krajská pobočka příslušného Úřadu práce ve spolupráci s pracovními rehabilitačními středisky či jinými právníckými nebo fyzickými osobami. § 69 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti definuje pracovní rehabilitaci jako souvislou činnost zaměřenou na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce a hradí náklady s ní spojené. Krajská pobočka Úřadu práce sestaví individuální plán pracovní rehabilitace s ohledem na zdravotní způsobilost osoby se zdravotním postižením. Dle § 71 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti zahrnuje teoretická a praktická příprava pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost osob se zdravotním postižením:

- přípravu na budoucí povolání
- přípravu k práci
- specializované rekvalifikační kurzy

§ 72 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti charakterizuje přípravu k práci jako cílenou činnost směřující k zapracování osoby se zdravotním postižením na vhodné pracovní místo a k získání znalostí, dovedností a návyků nutných pro výkon zvoleného zaměstnání nebo jiné výdělečné činnosti.

3 ÚLOHA NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V PROCESU INTEGRACE OZP

3.1 Charakteristika a legislativní vymezení neziskových organizací

Hospodářství České republiky lze z hlediska sektorů členit na ziskový (tržní) a neziskový (netržní) sektor. Ziskový (tržní) sektor tvoří subjekty, které jsou zakládány za účelem dosažení zisku prostřednictvím prodeje statků za tržní cenu. Do neziskového (netržního) sektoru se řadí soukromé nestátní neziskové organizace a rovněž subjekty poskytující veřejné služby. Organizace neziskového sektoru jsou zakládány s cílem dosáhnout přímého užítku, který má většinou charakter veřejně prospěšné služby.

Posláním neziskových organizací je veřejná prospěšnost. Hyánek, Prouzová, Škarabelová (2007) charakterizují neziskové organizace jako samosprávné právní subjekty s určitým stupněm vnitřní organizační struktury, jež nebyly založeny za účelem vytváření zisku a které naplňují ve společnosti a ekonomice celou řadu funkcí včetně poskytování veřejných a sociálních služeb. Neziskové organizace jsou odděleny od státní správy a nejčastěji působí v oblastech zdravotní péče, sociálních služeb, výzkumu a vzdělávání, kultury, ochrany památek, umění, ekologie, lidských práv, dobrovolnictví, dárcovství. Financování neziskového sektoru je zajišťováno vícezdrojově, vzniklé přebytky z hospodaření jsou využity na plnění účelu, pro který byla nezisková organizace založena.

Právní formy nestátních neziskových organizací do 31. 12. 2013:

- občanská sdružení (zřizována dle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů)
- církevní právnické osoby (zřizovány dle zákona č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech)
- obecně prospěšné společnosti (zřizovány dle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech)
- nadace a nadační fondy (zřizovány dle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech)

Právní formy nestátních neziskových organizací dle občanského zákoníku od 1. 1. 2014:

- korporace dle § 210-302 OZ, spadají mezi ně typicky spolky (do 31. 12. 2013 se jednalo především o občanská sdružení)
- fundace dle § 303-401 OZ, řadí se mezi ně typicky nadace a nadační fondy

- ústavy dle § 402-418 OZ (do 31. 12. 2013 se jednalo především o obecně prospěšné společnosti)

Církevní právnické osoby se od 1. 1. 2014 nadále řídí zákonem č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech. Obecně prospěšné společnosti již nelze od 1. 1. 2014 zřizovat, obecně prospěšné společnosti vzniklé do 31. 12. 2013 se nadále řídí zákonem č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech.

3.2 Neziskový sektor a integrace OZP

V oblasti problematiky prevence sociálního vyloučení a aktivit směřujících k pracovní integraci OZP aktuálně působí několik občanských sdružení a obecně prospěšných společností. Práce představuje nejvýznamnější z nich. Funkci zastřešující organizace s celostátní působností se svými pobočkami a středisky ve většině okresů plní SONS ČR. Poskytování obecně prospěšných služeb je pro uživatele zdarma a je financováno prostřednictvím grantů a dotací na projekty z fondů Evropské unie, rozpočtů ministerstev, krajů a obcí, případně darů. V některých případech si klient službu hradí sám z příspěvku na péči (například předčitatelská a průvodcovská služba).

SONS ČR, zapsaný spolek (SONS ČR[online], 2014)

V roce 1996 bylo založeno jako občanské sdružení s celostátní působností SONS ČR (Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky) sloučením dvou celostátně působících občanských sdružení občanů se zrakovým postižením – České unie nevidomých a slabozrakých a Společnosti nevidomých a slabozrakých. Fungování SONS ČR vychází z principu přímé občanské aktivity. Členskou základnu tvoří celkem zhruba 9 500 členů, většina s postižením zraku. Posláním SONS ČR je sdružovat a hájit zájmy OZP a poskytovat konkrétní služby vedoucí k jejich integraci do společnosti. Hlavními cíli SONS ČR je vyhledávání a kontaktování OZP včetně osob v akutním stádiu po ztrátě zraku, podpora zaměstnanosti OZP, podpora setkávání, navazování kontaktů a vzájemná motivace těchto osob v aktivizačních klubech. Další aktivitou je odstraňování architektonických i informačních bariér a ověřování nových forem pomoci OZP včetně popularizace a osvětlování problematiky zrakového postižení. SONS ČR tvoří několik odborných středisek:

Středisko integračních aktivit

- sociální práce s OZP, depistáž a kontaktní práce
- základní poradenství a odborné poradenství
- socioterapeutická činnost
- rozvoj a docvičování dovedností získaných v programech sociální rehabilitace
- podpora pracovního uplatnění a prevence nezaměstnanosti
- asistenční služby a odstraňování architektonických bariér

Metodické centrum sociálně-právního poradenství

- sociálně-právní a pracovně-právní poradenství
- vydávání metodických studijních a popularizačních materiálů
- metodické řízení sociálně-právních poradců Střediska integračních aktivit

Metodické centrum odstraňování architektonických bariér

- odstraňování architektonických bariér (vodící linie, zvukové majáčky) a bariér v peněžnictví
- tvorba metodik, proškolení a metodické řízení pracovníků Střediska integračních aktivit v oblasti odstraňování architektonických bariér

Tyflokabinet – Metodické centrum tyflotechnických pomůcek

- poradenství a optimalizace výběru pomůcek na bázi výpočetní techniky, nácvik obsluhy
- předvádění a krátkodobé zapůjčování pomůcek
- proškolení a metodické řízení školitelů obsluhy výpočetní techniky pro OZP

Středisko digitalizace a technické podpory

- správa Knihovny digitálních dokumentů
- technická správa internetového serveru Brailnet.cz
- digitalizace a úprava textů
- technická podpora zrakově postižených uživatelů výpočetní techniky
- projekt Řídící centrum lokalizace a navigace nevidomých

Středisko výcviku vodících psů a servis jejich držitelům

- výběr a výcvik vodících psů
- zácvik budoucích držitelů vodících psů
- služby držitelům vodících psů

Středisko vydavatelských a informačních služeb

- vydavatelsko-nakladatelská činnost (časopis Zora a další periodika)

Středisko tyflopomůcek

- prodejna a zásilková služeb kompenzačních pomůcek

Středisko digitalizace a technické podpory se zabývá správou „Knihovny digitálních dokumentů“ (Knihovna digitálních dokumentů [online], 2014) a internetového serveru „Brailnet.cz“ (SONS ČR. *Brailnet* [online], 2014). V rámci tohoto střediska funguje „Navigační centrum“ (SONS ČR. *Navigační centrum SONS ČR* [online], 2014), které umožňuje OZP samostatné cestování a pohyb v neznámém prostředí bez asistenta. V roce 2000 spustila SONS ČR projekt „Blind Friendly Web“ (SONS ČR. *Blind Friendly* [online], 2014), jehož smyslem je zpřístupnění webových stránek pro OZP takovým způsobem, aby se takový uživatel samostatně dostal k publikovaným informacím. Po zveřejnění Vyhlášky Ministerstva vnitra č. 64/2008 Sb., o přístupnosti probíhá v současné době projekt přístupnosti webových stránek orgánů státní správy, který realizuje TyfloCentrum Brno, o.p.s. ve spolupráci s Fakultou informatiky Masarykovy Univerzity v Brně a společností H1.cz, s.r.o.

V rámci naplňování svého poslání a s cílem maximálního zefektivnění poskytovaných služeb založila SONS ČR v letech 2000 – 2003 krajská střediska obecně prospěšné společnosti Tyfloservis, krajská centra obecně prospěšné společnosti TyfloCentrum, Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. a Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s.

Krajská střediska Tyfloservis, o.p.s. (Tyfloservis [online], 2014)

Významnou oporou při přebírání odpovědnosti za vlastní život je OZP sociální rehabilitace. Sociální rehabilitace je jedním ze způsobů, jak zabránit sociálnímu vyloučení těchto osob a usnadnit jejich integraci do společnosti. Základní sociální rehabilitace OZP je poskytována krajskými středisky Tyfloservis, o.p.s. Obsahuje systematický nácvik dovedností, které pomáhají zvýšit samostatnost v každodenních činnostech. Jedná se o nácvik sebeobsluhy, samostatného pohybu, používání kompenzačních pomůcek, nácvik čtení a psaní Braillova písma a nácvik sociálních dovedností. Cílem organizace je vybavit OZP takovými dovednostmi a informacemi, aby byla schopna v maximální možné míře samostatně naplňovat své životní potřeby, rozvíjet svůj potenciál a rozpoznat své meze.

Krajská TyfloCentra, o.p.s. (TyfloCentrum [online], 2014)

Navazující sociální rehabilitaci včetně odborného poradenství OZP, jejímž cílem je plnohodnotná integrace těchto osob do společnosti a na trh práce, zajišťují krajská TyfloCentra, o.p.s. Cílem služeb je umožnit OZP překonávat informační, komunikační a architektonické bariéry.

Specifické sociální služby poskytované krajskými TyfloCentry, o.p.s.:

- základní poradenství (informace o omezeních a možnostech zrakového handicapu, informace o nabídce služeb v této oblasti)
- sociálně-právní poradenství (práva, povinnosti, nároky, důchodové zabezpečení, sociální péče, státní sociální podpora, pracovně-právní problematika)
- sociální rehabilitace
- odborné poradenství:
  - poradenství ke kompenzačním pomůckám (zaškolení v obsluze náročných kompenzačních pomůcek na bázi PC)
  - poradenství týkající se úprav prostředí (řešení architektonických a informačních bariér)
  - sociálně-terapeutické činnosti (zprostředkování kontaktu se společenským prostředím a navazujícími službami)
- průvodcovské a předčitatelské služby (doprovod a orientace v neznámém prostředí a při překonávání bariér v kontaktu se společenským prostředím, předčítání a vyhledávání informací, pomoc s vyřizováním korespondence a vyplňováním formulářů)
- sociálně-aktivizační služby (socioterapeutické činnosti, kulturně vzdělávací činnosti, aktivity procvičující sebeobslužné dovednosti, sportovní aktivity, výlety, rekreační pobyty, osvětové aktivity)

Ve spolupráci s Úřady práce a prostřednictvím projektů financovaných z evropských fondů zajišťují Krajská TyfloCentra, o.p.s. komplexní programy podpory zaměstnávání a zvyšování pracovních kompetencí OZP. Realizují zejména tréninkové zaměstnávání, vzdělávání v oblasti dovedností práce s PC, vzdělávání v oblasti sociálních a komunikačních kompetencí či vyhledávání a zprostředkování vhodného zaměstnání. Uchazečům o zaměstnání z řad OZP a zaměstnavatelům poskytují přímou asistenci včetně podpory na pracovišti.

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s. (Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina [online], 2014)

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o. p. s. je jediné svého druhu v České republice a umožňuje OZP absolvovat intenzivní kurzy pracovní rehabilitace v několika oborech, na které navazuje rekvalifikace s následným pracovním uplatněním. Rekvalifikační kurzy jsou realizovány formou individuálních rekvalifikačních programů, při jejichž přípravě jsou zohledněny schopnosti OZP i požadavky budoucího zaměstnavatele. Pokud je OZP zaregistrována jako nezaměstnaná, náklady na rekvalifikační kurz jsou hrazeny příslušným Úřadem práce.

Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s. (Tyflokabinet [online], 2014)

Tyflokabinet České Budějovice, o.p.s. poskytuje sociální služby OZP v Jihomoravském kraji. Posláním společnosti je prostřednictvím poskytovaných sociálních služeb usnadnit uživatelům život a pomáhat jim dosáhnout maximální možné míry samostatnosti a nezávislosti na pomoci jiných osob. Cílem organizace je zejména edukací a vybavením informacemi rozvíjet specifické schopnosti a dovednosti OZP a provádět nácvik úkonů potřebných pro běžný život.

Další významné neziskové organizace:

Okamžik, o.s. (Okamžik [online], 2014)

V roce 2000 bylo v Praze založeno občanské sdružení Okamžik, jehož posláním je podporovat plnohodnotný a samostatný život OZP prostřednictvím sociálních služeb, dobrovolnických, kulturních a osvětových aktivit. Okamžik, o.s. nabízí OZP jednorázovou i dlouhodobou pomoc profesionálně vedených dobrovolníků v rámci sociálně-aktivizačních služeb. Další aktivitou je nakladatelská a vydavatelská činnost, pořádání kulturních akcí, seminářů a odborných besed pro OZP, laiky i profesionální pracovníky. Okamžik, o.s. poskytuje OZP v Praze a okolí odborné sociálně-právní poradenství a poradenství v otázkách samostatného života.

Kafira, o.p.s. (Kafira [online], 2014)

Obecně prospěšná společnost Kafira byla založena v roce 2002 v Opavě jako občanské sdružení. Posláním organizace je podpora plnohodnotného, samostatného života OZP a

osvětová činnost. Kafira, o.p.s. poskytuje OZP ve střediscích v Opavě, Ostravě, Novém Jičíně a Frýdku-Místku sociální rehabilitaci, odborné poradenství a další služby na podporu získání a udržení zaměstnání.

3.3 Neziskový sektor a rovnost přístupu OZP ke vzdělávání

S nástupem nejmodernějších informačních technologií umožňují OZP náročné kompenzační pomůcky a různé vzdělávací programy dosáhnout překonání informačních a komunikačních bariér. Krajská TyfloCentra, o.p.s. poskytují OZP rozšířené kvalifikační vzdělávání formou nejrůznějších kvalifikačních kurzů a vzdělávacích kurzů měkkých dovedností. Nejdůležitější součástí vzdělávacích programů tvoří počítačové kurzy zaměřené na oblast zvládnutí specifických znalostí počítačové gramotnosti, poskytované nejčastěji v rámci sociální rehabilitace. Formou počítačových kurzů a individuálních konzultací umožňují krajská střediska TyfloCenter, o.p.s. OZP zaškolení v ovládnutí náročných kompenzačních pomůcek na bázi PC, v používání ozvučených mobilních telefonů, diktafonu či obsluhy čtecího zařízení s hlasovým nebo hmatovým výstupem. Jedná se o speciální softwarové programy (JAWS, Dolphine Guide) pro OZP, které umožňují uživatelům pracovat s aplikačními programy a zpracovávat informace v digitální podobě včetně přístupu k internetu. Odborní konzultanti a instruktoři obsluhy náročných kompenzačních pomůcek jsou odborně a metodicky školeni prostřednictvím Tyflokabinetu Praha, metodického pracoviště SONS ČR.

Jednou z možností zlepšení společenského statusu a dosažení profesního rozvoje je absolvování vysokoškolského studia. Rozvoj a rozšiřování možností vzdělávání studentů se zdravotním postižením byl podpořen vznikem středisek zajišťujících podporu uchazečům a studentům se specifickými potřebami při mnoha vysokých školách v České republice, díky čemuž se otevřela cesta ke zpřístupnění studia rovněž studentům se zrakovým postižením. Součástí služeb středisek je například naskenování publikací a studijních materiálů, poskytování studijních materiálů v elektronické podobě či poradenství ve studijních záležitostech. Dle § 21 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách patří mezi povinnosti vysoké školy činit všechna dostupná opatření pro vyrovnávání příležitostí studovat na vysoké škole. Na financování zvýšených nákladů na studium studentů se specifickými potřebami je veřejným vysokým školám poskytován příspěvek Ministerstvem školství a mládeže.

Vysokoškolská centra podpory pro uchazeče a studenty se specifickými potřebami v České republice:

- Středisko podpory pro studenty se SP Augustin, Univerzita Hradec Králové
- Akademická poradna APUPA, Univerzita Pardubice
- Akademická poradna, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
- Akademická poradna a centrum podpory, Technická univerzita v Liberci
- Centrum podpory studentů se SP, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
- Centrum podpory studentům se SP, Univerzita Palackého v Olomouci
- Centrum pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami, Slezská univerzita v Opavě
- ELSA – Středisko pro podporu studentů se SP, ČVUT v Praze
- Informační a poradenské centrum, Západočeská univerzita v Plzni
- Kancelář pro studenty se SP, Karlova univerzita v Praze
- Laboratoř Carolina – Centrum podpory studia zrakově postižených, Karlova univerzita v Praze
- Poradenské centrum Přes bloky, VUT v Brně
- Poradenského středisko pro studenty se SP, Česká zemědělská univerzita v Praze
- Pyramida – Centrum podpory studentům se SP, Ostravská univerzita
- Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky, Fakulta elektrotechniky a informatiky na Vysoké škole báňské, TU v Ostravě
- Slunečnice – Centrum pro studenty se specifickými nároky, Ekonomická fakulta Vysoké školy báňské, TU v Ostravě
- Středisko handicapovaných studentů, Vysoká škola ekonomická v Praze
- Teiresiás – Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky, Masarykova univerzita v Brně
- Univerzitní centrum podpory pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami, UJEP v Ústí nad Labem

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Cíle výzkumného šetření

Praktická část bakalářské práce se snaží zjistit, jak se teoretické poznatky uplatňují v praxi, tj. jak a kým jsou naplňována vládní opatření k vyrovnávání příležitostí na trhu práce, v tomto případě pro OZP v Královéhradeckém kraji, jakým způsobem ovlivňuje preventivní působení kvalitu reálného života s handicapem a jak své zkušenosti subjektivně hodnotí cílová skupina. Na základě teoretických východisek byly položeny základní výzkumné otázky: Jakým způsobem je dosahováno rovných podmínek pro přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji? Jakou úlohu v této problematice sehrává neziskový sektor? Jaké zkušenosti a názory má cílová skupina?

Hlavním cílem výzkumného šetření je analyzovat současnou situaci v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji. Ze stanoveného hlavního cíle vychází dílčí cíle výzkumu (tab. č. 1): zmapovat specifické služby ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřené na prevenci sociální exkluze OZP a analyzovat projekty podporující zvýšení zaměstnanosti této cílové skupiny v regionu. Relevantnost a úplnost výzkumu zajišťuje další dílčí cíl výzkumu, a to zjištění postojů cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce.

Tabulka č. 1: Výzkumné cíle

HC	Analýza současné situace v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém Kraji
DC 1	Zmapování specifických služeb ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřených na prevenci sociální exkluze OZP
DC 2	Analýza projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti OZP v regionu
DC 3	Zjištění postojů cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce

Zdroj: vlastní výzkumné šetření realizované v Královéhradeckém kraji v roce 2014.

4.2 Popis výzkumných metod

Jako výzkumná strategie byl zvolen kvalitativní přístup. Přestože se jedná o náročnější metodu zpracování dat, výběr této výzkumné strategie se ukázal jako nejvhodnější vzhledem k tomu, že umožňuje hlubší náhled na zkoumaný problém. Dalším z důvodů volby byla možnost přímé interakce s respondenty, jelikož zrakový handicap v tomto případě vyžadoval volbu citlivého způsobu získávání informací. Sběr dat pro výzkumné šetření probíhal v období od února 2014 do prosince 2014.

Ke splnění hlavního cíle výzkumného šetření bylo použito několik zdrojů pro získání dat, přičemž jednotlivé výzkumné metody vychází ze stanovených dílčí cílů výzkumu (tab. č. 2). Realizace DC 1 a DC 2 byla provedena prostřednictvím analýzy písemné dokumentace a formou odborných konzultací se sociálními pracovníky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s., a konzultací s odbornými pracovníky Univerzity Hradec Králové, Knihovny města Hradec Králové a Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové. Postoje cílové skupiny pro splnění DC 3 byly zjištěny pomocí metody případové studie a polostrukturovaného rozhovoru - interview. Případová studie byla zpracována na základě shromáždění dat případu jednoho respondenta pomocí hloubkového rozhovoru a je součástí přílohy C. Interview, jehož schéma je uvedeno v příloze D, se zúčastnilo 6 respondentů a obsahuje 5 identifikačních otázek ohledně věku, povolání, dosaženého vzdělání, rodinné anamnézy, zdravotní anamnézy a 26 otevřených otázek. Pro každého respondenta platila totožná struktura otázek.

Tabulka č. 2: Výzkumné metody dle dílčích cílů

<i>Dílčí cíle</i>	<i>Výzkumná metoda</i>
DC 1	Analýza písemné dokumentace, odborné konzultace
DC 2	Analýza písemné dokumentace, odborné konzultace
DC 3	Případová studie, polostrukturovaný rozhovor

Zdroj: vlastní výzkumné šetření realizované v Královéhradeckém kraji v roce 2014.

4.3 Volba výzkumného souboru a způsob sběru dat

DC 1: Pro splnění DC 1 byly pro realizaci výzkumného šetření vybrány čtyři neziskové organizace v Královéhradeckém kraji (tab. č. 3).

Tabulka č. 3: Vybrané neziskové organizace v Královéhradeckém kraji

<i>Název organizace</i>	<i>Poskytované služby</i>	<i>Pracoviště</i>	<i>Odstranění architektonických bariér OZP</i>	<i>Odstranění informačních bariér OZP</i>
TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s.	Specifické sociální služby určené OZP	Hradec Králové	Ano	Ano
Univerzita Hradec Králové	Vzdělávání a informační služby	Hradec Králové	Ano	Ano
Knihovna města Hradce Králové	Knihovnické a informační služby	Hradec Králové	Ano	Ano
Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové	Knihovnické a informační služby	Hradec Králové	Ne	Ano (distančně)

Zdroj: vlastní výzkumné šetření realizované v Královéhradeckém kraji v roce 2014.

Výzkumné šetření zabývající se splněním DC 1 bylo zahájeno v neziskové organizaci TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s., která se svými pobočkami v Jičíně a Náchodě jako jediná zajišťuje návaznost služeb sociální intervence pro OZP v rámci Královéhradeckého kraje. Činnost TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. zahrnuje zejména aktivity směřující k prevenci sociálního vyloučení a zvyšování zaměstnanosti cílové skupiny OZP. Z tohoto důvodu byla tato nezisková organizace vybrána pro realizaci výzkumu, který zde pochopitelně tvořil neobsáhlejší část. Výzkumná práce se v TyfloCentru Hradec Králové, o.p.s. zabývala zmapováním specifických sociálních služeb zajišťujících prevenci sociální exkluze OZP. Prostudování příslušných dokumentů a osobní konzultace se sociálními pracovníky organizace umožnily získat komplexní informace o druhu a cíli poskytovaných sociálních služeb i získání cenných informací týkajících se specifických potřeb cílové skupiny. Další část výzkumné práce poté pokračovala mapováním specifických služeb, které OZP umožňují rovný přístup k veřejným službám. Pro vytipování hlediska výběru organizací bylo určující to, že zapojení OZP do pracovního a společensko-kulturního života úzce souvisí

s obtížemi v přístupu k informacím a dalšímu vzdělávání. Proto byly pro toto výzkumné šetření vybrány tři nejvýznamnější instituce s celoregionální působností poskytující veřejné služby: Univerzita Hradec Králové jako nejvýznamnější vzdělávací instituce v Královéhradeckém kraji a dále dvě veřejné knihovny, které jsou centrem znalostí a informací z hlediska jejich významu pro celoživotní vzdělávání a učení - Knihovna města Hradce Králové a Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové. Výzkumné šetření zde bylo provedeno prostudováním písemné dokumentace a doplněno o konzultace s odbornými pracovníky.

DC 2: Na řešení nezaměstnanosti OZP se jako jediná organizace v Královéhradeckém kraji zaměřuje TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. a tato skutečnost se stala kritériem pro výběr zdroje dat pro výzkumné šetření zajišťující splnění DC 2. Výzkum probíhal opět v TyfloCentru Hradec Králové, o.p.s. a věnoval se analýze projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti OZP v Královéhradeckém kraji, které byly v této organizaci realizovány v posledních deseti letech. Tato část výzkumného šetření byla realizována formou prostudování projektové dokumentace a prostřednictvím odborných konzultací se sociálními pracovníky organizace. V průběhu realizace výzkumného šetření se podařilo získat vyjádření ředitelky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s., Mgr. D. Balcarové ohledně jejích zkušeností se zaměstnavateli.

DC 3: Výzkumné šetření umožňující splnění DC 3 zjišťovalo praktické zkušenosti a subjektivní názory respondentů z cílové skupiny pomocí metody případové studie a polostrukturovaného rozhovoru. Pro případovou studii byl vybrán jeden z respondentů mužského pohlaví ve věku 41 let s trvalým bydlištěm v Královéhradeckém kraji. Hlavním z kritérií výběru byla vypovídací hodnota případu životní situace se zrakovým handicapem a ochota odpovídat i na některé otázky osobního charakteru. Případová studie, jejímž cílem je zmapovat vývoj sociální situace respondenta bezprostředně po úrazu až do současné doby, byla zpracována na základě hloubkového rozhovoru tematicky zaměřeného na oblast sociálního a pracovního začleňování. Pro interview bylo náhodně vybráno 6 respondentů s trvalým bydlištěm v Královéhradeckém kraji ve věku 35 - 57 let (tab. č. 4). Hlavním kritériem pro výběr respondentů byla místní dostupnost a ochota ke spolupráci ve výzkumu. Obsahem interview jsou otázky zjišťující názory respondentů na význam specifických sociálních služeb a postoje k šancím na pracovní uplatnění a osobnostní rozvoj.

Tabulka č. 4: Popis respondentů

<i>Respondent</i>	<i>Věk</i>	<i>Pohlaví</i>	<i>Dosažené vzdělání</i>	<i>Povolání</i>	<i>Rodinná anamnéza</i>	<i>Zdravotní anamnéza</i>
A	35	Muž	SŠ	Masér v soc. službách	Ženatý, dítě 7 let	Nevidomý
B	57	Žena	VOŠ	Nezaměstnaná	Vdaná	Nevidomá
C	43	Žena	SŠ	Telefonistka ve veř. správě	Svobodná	Těžce slabozraká
D	36	Muž	VŠ	Knihovník ve veř. službách	Svobodný	Nevidomý
E	45	Muž	VŠ	Sociální pracovník v soc. službách	Ženatý, dítě 11 let	Nevidomý
F	41	Muž	VŠ	Lektor v soc. službách	Svobodný	Nevidomý

Zdroj: vlastní výzkumné šetření realizované v Královéhradeckém kraji v roce 2014.

Veškeré rozhovory byly po celou dobu nahrávány a doplněny písemným záznamem formou vlastních poznámek. Na úvod průběhu vlastního rozhovoru byl respondentům prezentován účel, k jakému je rozhovor pořizován. Respondenti byli požádáni o souhlas s nahráváním a seznámení se zásadou dodržení anonymity osobních údajů.

4.4 Analýza dat

➤ DC 1: Zmapování specifických služeb ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřených na prevenci sociální exkluze OZP

Výzkumná práce se v této dílčí části výzkumu zabývala zmapováním specifických služeb ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřených na prevenci sociální exkluze OZP. Nejprve byly zmapovány specifické sociální služby poskytované OZP TyfloCentrem Hradec Králové, o.p.s. a následně výzkumná práce pokračovala na Univerzitě Hradec Králové, v Knihovně města Hradce Králové a ve Studijní a vědecké knihovně

v Hradci Králové zmapováním specifických služeb, které umožňují OZP rovný přístup k veřejným službám.

TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s.

Specifické sociální služby, jejichž cílem je prevence sociálního vyloučení a rozvíjení zaměstnanosti OZP, od roku 2002 poskytuje v Královéhradeckém kraji TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. Tato organizace zajišťuje návaznost služeb sociální intervence pro OZP v rámci Královéhradeckého kraje a v řadě případů navazuje na služby základní sociální rehabilitace OZP poskytované Tyfloservisem Hradec Králové, o.p.s. Většina služeb je financována z projektů a grantů a je poskytována OZP zdarma. Některé specifické sociální služby si klient hradí z příspěvku na péči (průvodcovské a předčitatelské služby).

Posláním specifických sociálních služeb poskytovaných TyfloCentrem Hradec Králové, o.p.s. je OZP motivovat k samostatnému životu, poskytovat jim informace, psychologickou podporu, odbornou i praktickou pomoc při řešení konkrétních problémů, zejména při zvládnání obtížných životních situací, dosáhnout maximální možné míry samostatnosti a zvýšit kvalitu jejich života. Cílem je integrovat OZP do společnosti i na trh práce a dosáhnout tak minimalizace psychologických, zdravotních, sociálních a ekonomických důsledků zrakového postižení. V rámci komunitního plánování sociálních služeb města Hradec Králové TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. úzce spolupracuje s dalšími neziskovými organizacemi z oboru problematiky OZP (Tyfloservis o.p.s., SONS ČR, Pobytové a rehabilitační středisko Dědina, o.p.s.), s ostatními poskytovateli veřejných a sociálních služeb v Královéhradeckém kraji, s Úřadem práce a se zadavateli sociálních služeb (kraje, obce).

» *Poskytované sociální služby dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách:*

▪ Základní a odborné poradenství

Posláním služby je pomoci OZP orientovat se v možnostech, které mohou zmírňovat důsledky zrakového handicapu a dosáhnout větší míry samostatnosti. Cílem je integrace OZP do společnosti a zabránění sociálního vyloučení. Služba obsahuje základní a odborné poradenství. V rámci základního poradenství jsou poskytovány základní informace o omezeních a možnostech zrakového handicapu, o nabídce a dostupnosti (místní, časové, dopravní) služeb v této oblasti. Odborné poradenství zahrnuje sociálně-právní poradenství pro OZP, které se týká důležitých informací souvisejících se zrakovým postižením (práva,

povinnosti, nároky, důchodové zabezpečení, sociální péče, státní sociální podpora, pracovně-právní problematika), poradenství ke kompenzačním pomůckám s možností předvedení, vyzkoušení a zapůjčení pomůcek, případně zprostředkování kontaktu s navazujícími odbornými pracovišti. Odborné poradenství se dále týká úprav prostředí, řešení architektonických a informačních bariér z hlediska uživatelů se zrakovým postižením a sociálně-terapeutických činností, které zprostředkovávají kontakt uživatele se společenským prostředím a navazujícími službami.

- *Průvodcovské a předčitatelské služby*

Posláním služby je zlepšit možnosti OZP při pohybu a orientaci v neznámém prostředí a pomoci překonávat bariéry v kontaktu se společenským prostředím. Cílem je překonávat bariéry a zvýšit sociální mobilitu OZP. Služba obsahuje doprovod a pomoc při orientaci v neznámém prostředí (lékařská zařízení, úřady, nákupy, banky, pošty a ostatní veřejná místa), pomoc při studiu (seznámení s prostředím, pomoc při praktické části studia), předčítání, vyhledávání informací (práce s texty, pomoc s vyřizováním korespondence a vyplňováním formulářů) a drobné asistenční služby.

- *Sociální rehabilitace*

Posláním služby je umožnit rozvoj znalostí a dovedností, které do určité míry kompenzují zrakové postižení a zlepšují tak začlenění do běžného života společnosti. Cílem je pomoci překonávat OZP informační a komunikační bariéry prostřednictvím náročných kompenzačních pomůcek a vzdělávání. Služba obsahuje zaškolení v ovládání pomůcek na bázi PC, ozvučeného mobilního telefonu, diktafonu aj., zaškolení obsluhy čtecího zařízení s hlasovým nebo hmatovým výstupem a pomoc při nácviu komunikačních dovedností.

- *Sociálně-aktivizační služby*

Posláním služby je předejít společenské izolaci OZP, napomáhat udržení společenských kontaktů a motivovat OZP k aktivnímu přístupu ve zvládnání každodenních obtíží života se zrakovým handicapem. Cílem je přispět k snazší adaptaci OZP na svůj handicap, k aktivnímu postoji k životu a zabránit společenskému vyloučení. Služba obsahuje pravidelná setkání uživatelů, kterými jsou socioterapeutická posezení, kulturně-vzdělávací činnosti (besedy, přednášky, semináře), aktivity procvičující sebeobslužné dovednosti, jemnou motoriku a prostorovou orientaci (společné vaření, výtvarné techniky, tematické vycházky), sportovní aktivity, výlety, rekreační pobyty a osvětové aktivity (tab. č. 5).

Tabulka č. 5: Program sociálně-aktivizačních aktivit

<i>Den konání</i>	<i>Frekvence</i>	<i>Popis aktivity</i>
Pondělí	Pravidelně	Trénink paměti, programy zvukové knihovny, aktivity pro seniory
Úterý	Pravidelně	Společné vaření klientů, nácvik soběstačnosti
Středa	Nepravidelně	Kurzy finanční gramotnosti, taneční kurzy, kuželky, besedy
Čtvrtek	Pravidelně	Přednášky, workshopy, tvůrčí a herní aktivity, plavání, výlety, kulturní akce
1x ročně	Pravidelně	Společný víkendový pobyt s klienty

Zdroj: vlastní výzkumné šetření realizované v Královéhradeckém kraji v roce 2014.

» *Další poskytované specifické sociální služby:*

▪ *Podpora pracovního uplatnění*

Cílem služby je pomáhat OZP v aktivním řešení společenského a pracovního uplatnění. Služba obsahuje diagnostiku pracovního potenciálu a vytipování vhodných profesí, pomoc při vyhledávání zaměstnání, psaní životopisů a motivačních dopisů. Součástí je sestavení individuálního rozvojového plánu a další vzdělávání prostřednictvím kurzů a individuálních konzultací zaměřených na zvyšování pracovních a sociálních kompetencí OZP.

▪ *Poradenství a řešení informačních a architektonických bariér*

TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. poskytuje OZP a zaměstnavatelům odborné poradenství v oblasti informačních a architektonických bariér, které řeší doporučení potřebných úprav pracovního prostředí nebo zajištění speciálních kompenzačních pomůcek. S cílem zlepšit OZP přístup do sociokulturního prostředí v regionu se TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. zabývá připomínkováním a předkládáním iniciativních návrhů v oblasti vytváření optimálních podmínek pro samostatný a bezpečný pohyb OZP. Jedná se o iniciativy vedené k uskutečňování opatření umožňující OZP samostatný pohyb na veřejných prostranstvích, veřejných komunikacích, v hromadné dopravě a ve veřejně přístupných budovách v souladu s Vyhláškou Ministerstva pro místní rozvoj č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb. S cílem odstraňovat

informační bariéry na straně veřejnosti TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. realizuje osvětovou činnost pro popularizaci problematiky OZP. Formou vydávání letáků a brožur se TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. snaží oslovovat veřejnost s informacemi mj. ohledně zásad správného kontaktu s nevidomým. Pro žáky škol TyfloCentrum, o.p.s. pravidelně pořádá besedy s ukázkami správné komunikace s OZP. Součástí besed je seznámení se zajímavými kompenzačními pomůckami nebo ukázkou výcviku vodicích psů.

Poskytovatelé veřejných služeb

Vybrané instituce s celoregionální působností poskytující veřejné služby - Univerzita Hradec Králové, Knihovna města Hradce Králové a Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové, umožňují prostřednictvím specifických služeb OZP překonávat informační a architektonické bariéry v přístupu ke vzdělávacím, knihovnickým a informačním službám.

» Poskytované specifické služby umožňující OZP rovný přístup k veřejným službám:

Univerzita Hradec Králové

OZP spadají do kategorie uchazečů a studentů se specifickými potřebami. S cílem podpořit rovný přístup ke studiu vzniklo při Univerzitě Hradec Králové Středisko podpory studentů se SP Augustin, které se kromě vyrovnávání studijních podmínek pro uchazeče a studenty se specifickými vzdělávacími potřebami podílí také na organizaci vzdělávacích a osvětových aktivit pro studenty, pracovníky Univerzity Hradec Králové i laickou veřejnost. Hlavní činností Střediska Augustin je vyrovnávání studijních podmínek pro uchazeče a studenty se specifickými potřebami prostřednictvím nabízených servisních opatření (zpřístupnění studijní literatury, zapisovatelský a tlumočnický servis, individuální výuka, osobní a studijní asistence, prostorová orientace, diagnostika, režijní opatření, časová kompenzace či technické a technologické zázemí), poradenství pro vyučující a další zaměstnance. Středisko Augustin se zabývá činnostmi k odstraňování informačních, komunikačních, orientačních i architektonických bariér a spolupracuje s organizacemi pro zdravotně postižené, případně jinak znevýhodněné jedince. Od roku 2002 realizuje Středisko Augustin projekt „Zkvalitnění a rozšíření možnosti studia na UHK pro studenty se specifickými vzdělávacími potřebami“, který je zaměřen na zkvalitnění a rozšíření podmínek vzdělávání osob se specifickými potřebami. Cílem projektu je zlepšení přístupu ke vzdělávání formou tvorby přizpůsobených studijních materiálů, vznik nové koncepce podpory studentů

se specifickými potřebami formu vnitřních univerzitních norem, vytvoření metodických materiálů ke zvyšování kompetencí pracovníků a ostatních studentů, realizace vzdělávacích a osvětových aktivit a odstranění prostorových i orientačních bariér. V případě OZP se jedná například o digitalizaci vybraných knih, instalaci akustických orientačních majáčků a označení místností v Braillově písmu. Projekt je financovaný Evropským sociálním fondem a MŠMT z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Služby Střediska Augustin mohou využívat studenti v prezenční i kombinované formě studia, obdobná podpora je na Univerzitě Hradec Králové poskytována účastníkům programů celoživotního vzdělávání.

V rámci Univerzity Hradec Králové mohou studenti se specifickými potřebami využívat služeb poradenského centra, jehož součástí je rovněž „Kariérní a sociální poradna“. Cílem kariérního poradenství je příprava budoucích absolventů Univerzity Hradec Králové na situaci na trhu práce s ohledem na jejich obor a osobnostní předpoklady. Součástí nabízených služeb je příprava na přijímací řízení, koučování, sebezkušenostní aktivity, bilanční diagnostika, informace o kvalifikačním přesahu a uplatnitelnosti v jiných odvětvích, informace o pracovní poptávce spolupracujících firem a podobně. Knihovna Univerzity Hradec Králové nabízí studentům se zrakovým postižením prostřednictvím naskenování zpřístupnění studijní literatury, která není k dispozici v elektronické podobě. Tato služba je poskytována zdarma.

Knihovna města Hradce Králové

V Knihovně města Hradce Králové je umístěna zvuková knihovna pro nevidomé a slabozraké, která je pobočkou Knihovny a tiskárny Karla Emanuela Macana v Praze. Zvuková knihovna slouží výhradně nevidomým a slabozrakým občanům Královéhradeckého kraje. Knihovní fond, který zahrnuje zvukové knihy, časopisy, beletrii i naučnou literaturu, obsahuje přibližně 7 750 titulů v češtině i cizích jazycích. Kromě možnosti půjčování zvukových knih nahraných na nosiči nabízí zvuková knihovna zaslání zvukových knih pro mimohradecké uživatele. OZP zde mohou využívat televizní kamerové lupy pro slabozraké nebo PC s hlasovým výstupem včetně přístupu k internetu. Zvuková knihovna disponuje asistenční službou pro OZP u PC s hlasovým výstupem nebo televizní kamerové lupy. Součástí podpory OZP je vybavení několika prvky k odstraňování architektonických a informačních bariér, jako jsou hmatové orientační mapy, vodící lišty, hlasové majáčky nebo popisky jednotlivých oddělení v Braillově písmu.

Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové

Studijní a vědecká knihovna disponuje digitalizovanými knihami jak v češtině, tak digitalizovanými cizojazyčnými knihami. OZP zde mohou využít prezenční i distanční přístup do E-knihovny vytvořené Městskou knihovnou v Praze a dále prezenční přístup k E-knihám vydaným v nakladatelství Academia. Studijní a vědecká knihovna vytvořila vlastní databázi Kramerius, jejíž obsahem je digitální podoba regionálních knih a periodik. Distanční přístup k databázi Kramerius mohou OZP využívat pouze v případě, pokud není dílo chráněno autorskými právy. Součástí služeb Studijní a vědecké knihovny určených OZP je půjčování čteček elektronických knih umožňujících zvětšení textu. Studijní a vědecká knihovna není prozatím vybavena pomůckami pro odstraňování informačních bariér pro osoby s těžkým zrakovým postižením v případě prezenčního přístupu ani prvky pro odstraňování bariér v prostorové orientaci a pohybu těchto osob.

➤ DC 2: Analýza projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti OZP v regionu

V této fázi výzkumného šetření byla provedena analýza projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti OZP v Královéhradeckém kraji, které byly v TyfloCentru Hradec Králové, o.p.s. realizovány v posledních deseti letech. TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. dlouhodobě usiluje o zvýšení zaměstnanosti této cílové skupiny v regionu a k 31. 12. 2014 poskytovalo zaměstnání podpořené příspěvkem Úřadu práce na chráněné pracovní místo třem OZP na pozicích lektor obsluhy kompenzačních pomůcek, poradce pro odstraňování architektonických bariér a pracovník v sociálních službách. Kromě podporovaného zaměstnávání OZP se TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. již několik let zaměřuje na projekty zvyšující možnosti pracovní uplatnitelnosti této cílové skupiny. Je realizátorem projektů zaměřených na připravenost OZP na pracovní činnost a na integraci této cílové skupiny na trh práce. Výstupy projektů jsou rozděleny podle kritéria, zda jsou mzdy OZP zaměstnavateli dotovány:

- podporované zaměstnávání s finanční podporou projektu (zaměstnání pouze po dobu trvání projektu, mzdy jsou zaměstnavateli dotovány z projektu)
- podporované zaměstnávání s příspěvkem od Úřadu práce (zaměstnávání na omezenou dobu s finančním příspěvkem Úřadu práce na chráněné pracovní místo)
- zaměstnávání bez příspěvku (zaměstnávání na dobu neurčitou bez finančního příspěvku jako výsledek integrace na otevřený trh práce)

» *Projekty podporovaného zaměstnávání OZP:*

Projekty podporovaného zaměstnávání OZP se zaměřují na tréninkové zaměstnávání a tímto způsobem usnadňují následnou integraci těchto osob na otevřený trh práce. Cílem projektů je zvýšení kvalifikace a rozvoj klíčových kompetencí OZP tak, aby odpovídaly aktuálním potřebám zaměstnavatelů a standardu trhu práce v Královéhradeckém kraji. Součástí podpory pracovního uplatnění OZP je kromě tréninkového zaměstnávání vzdělávání v oblasti dovedností práce s PC a vzdělávání v oblasti sociálních a komunikačních kompetencí. Další součástí projektů je vytváření speciálních pracovních míst pro OZP a poradenská činnost související s pracovním uplatněním.

Projekt „Tyfloemployability“

V letech 2005 - 2009 se TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. zapojilo do projektu „Zlepšení zaměstnatelnosti nevidomých, slabozrakých a kombinovaně (zrakově i jinak) postižených občanů“, zkráceně Tyfloemployability, podpořeného v rámci iniciativy Společenství Equal. Jako jeden z devíti národních partnerů se TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. podílelo na metodice i realizaci služby podporovaného zaměstnávání OZP, především na vzdělávacích programech a individuální podpoře uživatelů projektu. Hlavním cílem projektu, jehož součástí byl také kurz komunikačních dovedností OZP, bylo tréninkové zaměstnávání této cílové skupiny.

V rámci projektu se podařilo zaměstnat nebo udržet pracovní pozici pro celkem 11 OZP. Projekt byl spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR.

Projekt „Komplexní program podpory zaměstnávání osob se zrakovým postižením v Královéhradeckém kraji“

V období od února 2010 do ledna 2012 realizovalo TyfloCentrum Hradec Králové, o. p.s. projekt „Komplexní program podpory zaměstnávání osob se zrakovým postižením v Královéhradeckém kraji“ určený na podporu zaměstnanosti OZP ve věku 18–65 let s trvalým bydlištěm na území Královéhradeckého kraje. Projekt byl financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a ze státního rozpočtu ČR, přičemž možnost do jeho zapojení využilo celkem 43 OZP. Hlavním cílem projektu bylo za využití již odzkoušených i nových efektivních nástrojů udržet a zvýšit míru zaměstnanosti OZP, zmírnit dopady ekonomické krize a rovněž zařadit do pracovního

procesu i ty OZP, které trpí nízkou sebedůvěrou, popřípadě nízkou adaptabilitou na pracovní prostředí. Projekt byl zaměřen na systém komplexní podpory OZP, které hledají zaměstnání a prostřednictvím motivačních vzdělávacích programů také na podporu potencionálních zaměstnavatelů OZP. V rámci tohoto projektu byla na internetu spuštěna „Burza práce pro osoby se zrakovým postižením“ (Burza práce pro osoby se zrakovým postižením [online], 2014) s aktuální nabídkou a poptávkou práce, nabídkou probíhajících rekvalifikačních kurzů a s informacemi a radami z oblasti pracovně-právních vztahů.

Projekt obsahoval tyto klíčové aktivity cílové skupiny:

- *motivační program* (zážitkové semináře)
- *příprava na zaměstnání* (diagnostika vlastních schopností, dovedností a diagnostika připravenosti na výkon povolání)
- *analýza pracovního místa* (umožnila zaměstnavatelům zjistit, na jaké pozici by se mohla OZP uplatnit a zda vůbec)
- *přímá asistence* (přímá asistence a podpora na pracovišti uživatelům projektu, resp. uchazečům o zaměstnání a zaměstnavatelům)
- *vzdělávání v měkkých dovednostech* (5 kurzů: Sebereflexe a sebepoznání, Komunikační dovednosti, Jak se chovat na trhu práce, Osobní a firemní kultura a Pracovní právo)
- *rozšířené kvalifikační vzdělávání* (Individuální kurz práce s PC absolvovaný 11 OZP a kvalifikační kurz Pracovník v sociálních službách absolvovaný 2 OZP)
- *Job klub* (individuální skupinovou podporu instruktora, internetové diskusní fórum, I-burza práce, skupinové semináře s možností setkání s příklady profesně úspěšných lidí se zrakovým handicapem nebo setkání se zaměstnavateli)

Další z forem podpory OZP v pracovním uplatnění bylo tréninkové zaměstnávání, kdy 6 uživatelů projektu pracovalo jako administrativní pracovník nebo pracovník v sociálních službách v TyfloCentru Hradec Králové, o.p.s. na částečný úvazek po dobu 3 až 6 měsíců. V rámci administrativních činností tito uživatelé projektu digitalizovali texty pro potřeby Knihovny digitálních dokumentů pro těžce zrakově postižené SONS ČR.

Během projektu se podařilo zaměstnat celkem 8 OZP, které prošly aktivitami projektu, z toho na dobu určitou se mzdovou podporou projektu 6 OZP (3x administrativní pracovník a 3x pracovník v sociálních službách) a 2 OZP bez finančního příspěvku i po ukončení projektu (administrativní pracovník a pracovník v zemědělské výrobě).

Projekt „Práce jako příležitost pro osoby se zrakovým postižením“

V období od června 2012 do května 2014 TyfloCentrum Hradec Králové realizovalo projekt s názvem „Práce jako příležitost pro osoby se zrakovým postižením“, jehož náplň navazovala na předcházející projekty. Projekt byl financován z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost a ze státního rozpočtu ČR. Vycházel z metodik vytvořených v předchozích projektech, přičemž zaváděl nové postupy na základě zpětných vazeb a zkušeností cílové skupiny. Do projektu bylo zapojeno 32 OZP s trvalým bydlištěm na území Královéhradeckého kraje. Hlavním cílem projektu bylo především zvýšit šance OZP na integraci na trh práce, a to formou komplexní podpory a vytvořením konkrétních pracovních příležitostí. Dalším z cílů bylo aktivovat OZP k samostatnému hledání zaměstnání, tj. připravením podmínek včetně poskytnutí asistence a tréninkovými aktivitami naučit cílovou skupinu vhodným postupům při hledání práce.

Projekt obsahoval 6 klíčových aktivit cílové skupiny:

- *aktivizační seminář* (sebezapojení cílové skupiny do procesu hledání zaměstnání)
- *diagnostika vhodného povolání* (hledání vhodného povolání formou zjišťování schopností, dovedností a vlastností účastníka v konfrontaci s jeho představami o budoucí pracovní pozici, zjištění předpokladů pro výkon povolání)
- *kurzy měkkých dovedností* (vzdělávací kurzy pro zdokonalení sociálních dovedností: kurz komunikace při jednání na trhu práce, kurz time managementu, individuální výuka práce s PC pod vedením specializovaného lektora)
- *kvalifikační program pro operátory audiopřepisů* (zvýšení kvalifikace cílové skupiny prostřednictvím úpravy odečítacího SW)
- *pracovní konzultace a asistence* (odborné konzultace pracovního konzultanta, asistence při vyhledávání zaměstnání, asistence po nástupu do zaměstnání)
- *Job klub* (konzultace k dalším postupům na trhu práce, nácvik dovedností a technik vyhledávání zaměstnání a zdrojů informací o volných místech, poradenství instruktora Job klubu, semináře, příprava na pohovor a výběrové řízení, prezentace sebe sama, zorientování se na trhu práce, internetové diskusní fórum, I-burza práce)

Fáze asistence poskytované uživateli projektu:

1. *diagnostika schopností a dovedností uživatele projektu*
2. *příprava na výkon povolání, pracovní diagnostika, pracovní profil uživatele projektu, vytipování vhodného oboru zaměstnání a zařazení*

3. *vyhledání vhodného pracovního místa, asistence při psaní životopisu a motivačního dopisu, nácvik přijímacího pohovoru*
4. *asistence po získání zaměstnání, pomoc a poradenství na pracovišti v otázce prostorové orientace a komunikace se spolupracovníky*

Jednou z nejvýraznějších aktivit projektu byl kvalifikační kurz „operátor audiopřepisu“, který připravil účastníky kurzu na novou pozici na trhu práce. Na základě absolvování tohoto kurzu získalo 10 OZP pracovní uplatnění na 6 měsíců u firmy Spektra v.d.n. Projekt dále zahrnoval přímou mzdovou podporu zaměstnavatelům připraveným vytvořit nová pracovní místa a tím umožnit konkrétní umístění OZP na trh práce. Tuto mzdovou podporu využili celkem 4 zaměstnavatelé včetně Spektra v.d.n..

Celkem se v rámci projektu podařilo zaměstnat 22 OZP (včetně 10 uživatelů projektu zaměstnaných u Spektra v.d.n.) na pozicích operátor audiopřepisu, dále se jednalo například o pozice masér, administrativní pracovnice, pomocný kuchař, asistent výcviku vodičích psů, výpomoc v jídelně, zpracování statistických údajů, rukodělná výroba v chráněné dílně. Z uvedených uživatelů projektu se podařilo zaměstnat 13 OZP se mzdovou podporou projektu na dobu určitou, 5 OZP s využitím finančních příspěvků od Úřadu práce na chráněné pracovní místo (i po ukončení projektu) a 4 OZP bez finančního příspěvku (i po ukončení projektu).

» Projekty směřující k integraci OZP na otevřený trh práce v Královéhradeckém kraji:

Uchazečům o zaměstnání z řad OZP poskytuje TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. prostřednictvím svých projektů přímou asistenci při hledání práce a jednání s potencionálními zaměstnavateli. Součástí asistence je podpora na pracovišti a poradenství v oblasti řešení úprav pracovního prostředí. V rámci odborného poradenství TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. úzce spolupracuje s Úřadem práce v Hradci Králové a usnadňuje tak OZP kontakt s tímto pracovištěm v otázce možností rekvalifikace a zprostředkování vhodného zaměstnání s přihlédnutím ke zdravotnímu stavu. OZP zde potřebuje doprovod, jelikož pracoviště Úřadu práce v Hradci Králové není kromě majáčku vybaveno prvky pro odstraňování bariér v prostorové orientaci a pohybu. Dalším důvodem je fakt, že Úřad práce nedisponuje dostatečnou personální kapacitou k řešení specifických potřeb OZP a zaměstnanci nejsou vybaveni odbornými znalostmi nezbytnými pro řešení potřeb této cílové skupiny. Úřad práce v Hradci Králové a rovněž ve většině případů také TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s.

následně poskytují zaměstnavatelům poradenství ohledně možností čerpání finančních příspěvků na vytvoření chráněných pracovních míst.

S cílem podpořit integraci OZP na otevřený trh práce TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. realizuje pravidelně telefonický a osobní průzkum trhu s nabídkou pracovních pozic vhodných pro případné zaměstnání OZP. Dle vyjádření ředitelky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s., Mgr. Balcarové stále bohužel přetrvávají některé předsudky zdravé populace vůči OZP a to ji potvrzují i kolegové ze spolupracujících organizací. Nejefektivnějším nástrojem, jak lze zvýšit zaměstnanost této cílové skupiny, je intenzivní komunikace s potencionálními zaměstnavateli a jejich dostatečná osvěta ohledně přizpůsobení individuálních potřeb konkrétního zaměstnance se zrakovým postižením. Mgr. Balcarová uvádí: *„V řadě případů lze vytvořit OZP rovné příležitosti. Bohužel byrokracie na vytvoření chráněného pracovního místa odrazuje potencionální zaměstnavatele a dalším problémem je jejich dezinformovanost. Často ale nejsou obavy zaměstnavatelů na místě, například z náročných úprav pracoviště. Mnohdy zase bývají překážkou nereálná očekávání na obou stranách, tzn., jak na straně potencionálního zaměstnavatele, tak na straně OZP. Další otázkou je přijetí těchto osob v pracovním kolektivu. Pouze intenzivní spolupráce se zaměstnavateli a osvěta se v praxi osvědčily jako nejúčinnější způsoby, jak se vyhnout budoucím problémům na pracovišti.“* Mgr. Balcarová dodává, že projekty podporovaného zaměstnávání odhalují, že pro většinu zaměstnavatelů je největší motivací k zaměstnávání OZP pokrytí mzdových prostředků z dotace projektu. *„Škoda je, že s ukončením projektu ve většině případů končí i zájem zaměstnavatele a již nepokračuje v zaměstnávání zaměstnance se zrakovým postižením, na kterého čerpal finanční příspěvek“*, uzavírá Mgr. Balcarová.

➤ DC 3: Zjištění postojů cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce

Výzkumné šetření umožňující splnit tuto poslední dílčí část výzkumu bylo zacíleno na zhodnocení praktických zkušeností a subjektivních názorů respondentů ohledně příležitostí i překážek osobnostního rozvoje a k zapojení se do pracovního procesu.

Případová studie

Zpracování případové studie umožnilo popsat specifika daného případu a porozumět subjektivním zkušenostem respondenta včetně působení sociálních faktorů na jeho životní

situaci a profesní rozvoj. Z případu respondenta je zřejmý význam fungování systému intervence u OZP v oblasti prevence sociálního vyloučení a podpory pracovního uplatnění: „Bezprostředně po úrazu byl pan K. kontaktován tehdejší Společností nevidomých a slabozrakých v ČR, která mu zprostředkovala nácvik prostorové orientace a výuku Braillova písma. Postupně se zapojil do činnosti SONS ČR a podílel se na vývoji kompenzačních pomůcek.“ Případ dokládá pozitivní vliv možností profesního a osobnostního rozvoje respondenta na zvýšení jeho sociálního statusu: „Pan K. se několikrát neúspěšně ucházel o zaměstnání, vždy byl jeho handicap překážkou k výběrovému řízení. Pracovní příležitost dostal až v rámci projektu tréninkové zaměstnání v jedné z neziskových organizací SONS ČR a nyní pracuje již několik let jako lektor a odborný konzultant v oblasti zaškolování obsluhy náročných kompenzačních pomůcek na bázi PC.“ Další perspektiva profesního růstu existuje v daném případě respondenta ve sféře sociálních služeb. „Pokud by měl možnost, rád by si navýšil stávající pracovní úvazek, i když se obává, jestli se najde dostatek finančních prostředků vzhledem k tomu, že pracuje v neziskové organizaci.“ Respondent může být dobrým příkladem potvrzující skutečnost, že v zájmu preventivního působení je důležité jedinci poskytnout možnost k zapojení se do pracovního procesu: „Panu K. pomáhá překonávat každodenní těžkosti v důsledku postižení především jeho současné zaměstnání, jehož prostřednictvím má možnost pomáhat obdobně handicapovaným.“ Případ respondenta potvrzuje existenci potřeb uplatnit své dovednosti prostřednictvím pracovní činnosti bez ohledu na zrakový handicap. Získání pracovního uplatnění respondent hodnotil jako způsob, jak se seberealizovat a dosáhnout soběstačnosti i ekonomické nezávislosti.

Polostrukturovaný rozhovor

Pro zjednodušení práce s vyhodnocováním dat byly odpovědi na otázky roztříděny do dvou tematických okruhů. První okruh odpovědí se týká názorů na význam specifických sociálních služeb a sociálně-terapeutických činností. Další okruh odpovědí přináší informace o zkušenostech respondentů s hledáním práce, jednáním se zaměstnavateli a o stanoviscích respondentů k možnostem zaměstnání a dalšího profesního rozvoje.

1. Okruh (otázky č. 1. - 10.)

V odpovědích na otázky č. 1. - 5. se všichni respondenti shodli na tom, že získávají informace nejčastěji přes internet a skrze veřejnoprávní média. Bez výjimky uvedli, že mají dostatek informací k řešení svojí nepříznivé situace, nebyli by ji schopni však řešit

individuálně bez pomoci a v případě potřeby se nejčastěji obrací na Tyflocentrum, o.p.s., případně na Tyfloservis, o.p.s. Odpověď respondenta C: „*Kdyby nebyly tyto organizace, většina z nás by si vůbec nevěděla rady.*“ Podle mínění respondentů záleží také na aktivním přístupu OZP. Respondent F: „*Musí ten zrakově postižený ale chtít. Jsou takoví, mají možnosti, ale zůstanou zavřený doma. Je to o psychice.*“ Všichni respondenti shodně uváděli, že pravidelně využívají specifické sociální služby, nejčastěji zmiňovali poradenství k náročným kompenzačním pomůckám, průvodcovské a předčitatelské služby nebo sociálně-aktivizační služby.

U otázky č. 6. – 7. se respondenti shodli na tom, že jim maximálně vyhovuje dostupnost specifických služeb v neziskových organizacích a chválí vstřícný přístup. K fungování sociálního systému ve vztahu k osobám s postižením ale už mají respondenti výhrady. Tři respondenti zmiňovali špatnou informovanost veřejnosti, podobně reagoval i další respondent, který by uvítal lepší osvětu u zdravé populace. Další respondent negativně hodnotil přílišnou byrokracii na úřadech. Čtyři respondenti zmiňovali, že v oblasti odstraňování informačních a architektonických bariér je velký prostor k vylepšování, ale pravděpodobnou příčinou je nedostatek financí v systému. Respondent F vyjádřil názor, že úředníci nejsou dostatečně proškoleni v problematice potřeb osob se zdravotním postižením: „*Úřady v tomhle mají rezervy. Měl by tam být někdo, kdo by dělal podporu těm postiženým. To by bylo skvělé.*“

Na otázku č. 8, zda se respondenti pravidelně účastní některých aktivit s podobně handicapovanými lidmi, se odpovědi různily. Čtyři respondenti se pravidelně účastní společných aktivit, například výletů, kulturních a sportovních akcí či přednášek a dva respondenti nikoliv. Tito dva respondenti uvedli jako důvod časový deficit a péči o rodinu. U otázky č. 9, jaký je podle respondentů názor na přínos takových aktivit, byly odpovědi vesměs podobné ve smyslu potřeby udržování sociálních kontaktů, sdílení informací a zkušeností nebo zamezení společenské izolace. Otázka č. 10 byla zařazena jako odlehčovací a zjišťovala koníčky a zájmy respondentů ve volném čase. Nejčastěji respondenti uváděli hudbu, cestování, kulturu, vaření, četbu a cvičení. Některé odpovědi byly překvapivé. Dva respondenti uváděli jako způsob trávení volného času tandemovou jízdou na dvojkole a jeden z nich navíc ještě sjezdové lyžování, lukostřelbu a skládání origami.

2. Okruh (otázky č. 11. – 26.)

Až na jednoho respondenta, který uváděl, že dostal vždy příležitost pracovat v rámci projektu podporovaného zaměstnávání, měli všichni respondenti nějakou zkušenost s hledáním zaměstnání. Prostřednictvím odpovědí na otázky č. 11. – 15. zhodnotili všichni

respondenti hledání práce jako problematické. Jako hlavní překážku respondenti shodně uvedli postižení, čtyři respondenti navíc popisovali malou informovanost zaměstnavatelů a pět respondentů zmínilo jako problematickou úzkou nabídku vhodných míst. Respondent E: *„Když se tam přihlásíte, tak oni koukají, že se tam vůbec hlásíte jako zrakově postižená. Oni nevědí, jak s Váma má pracovat. Je to o obavách a neinformovanosti těch zaměstnavatelů.“* Respondent E: *„2002 – 2005 jsem se pokoušel najít práci, nebyl jsem tehdy dostatečně připraven vysvětlit, že nebudu ztrátověj, pak jsem rezignoval, ani Úřad práce nepomohl.“* Respondent C: *„Musela jsem se naučit strávit to, že nás lidé nechtějí takový, jaký jsme. Furt musíte někomu něco dokazovat. My nechceme, aby nás lidé litovali. Já obešla hodně organizací, ale odmítali mě. Bylo to kvůli postižení, báli se, že to nezvládnou. Nakonec jsem měla štěstí. Strašně záleží na lidech.“* Respondent F: *„Dlouho jsem odpovídal na inzeráty, telefonoval, ale když jsem řekl, že jsem nevidomý, ani nezjišťovali nic dál, kvalifikaci a tak, radši zaplatí pokutu, než mít na starosti postiženýho.“* Jeden respondent uváděl, že cíleně hledal místa určená pro zdravotně postižené, ale i tak neuspěl. Všech pět respondentů se shodlo na tom, že největší pomocí při hledání práce byla dobrá příprava absolvovaná v neziskových organizacích, jeden respondent navíc ocenil dobrý přístup Úřadu práce. Tři respondenti zmiňovali jako další významnou podporu internet a informační technologie. Jako motivaci k hledání práce respondenti nejčastěji uváděli finanční nezávislost, potřebu sociálních kontaktů, práci v kolektivu či potřebu se seberealizovat. V odpovědích na otázku č.15 ohledně zkušeností z jednání se zaměstnavateli čtyři respondenti odpověděli, že většinou obdrželi odpovědi na životopis. Samotné jednání se zaměstnavateli hodnotili respondenti odlišně. Přestože nakonec u potencionálního zaměstnavatele neuspěli, dva respondenti zhodnotili celkově jednání kladně. Zbylí tři respondenti mají spíše negativní zkušenosti a bylo jim vždy dáno najevo, že kvůli postižení jsou vyloučeni z dalšího pohovoru. Respondent F: *„Vždycky, když jsem se v telefonu zmínil, jestli by nebyl problém, že jsem nevidomý, rychle to ukončili.“*

Otázky č. 16. - 23. byly zacíleny na dosavadní pracovní zkušenosti respondentů, jakou formou se jim podařilo sehnat stávající zaměstnání a na to, zda je vykonávaná práce uspokojuje. Respondenti reagovali shodně a myslí si, že nejvyšší ukončené vzdělání a stupeň kvalifikace ovlivňuje uplatnění na trhu práce. Respondent C: *„Já to vidím u nás v práci, dneska čím vyšší vzdělání, tím líp.“* U otázky č. 16 týkající se vlastní snahy zvýšit možnosti pracovního uplatnění čtyři ze šesti respondentů uvedli, že si postupně zvýšili kvalifikaci. Jeden z respondentů například uváděl, že pracoval před ztrátou zraku jako dělník, poté jako

nevidomý absolvoval magisterské studium v oboru speciální pedagogika a nyní pracuje jako sociální pracovník. Obdobně reagoval respondent, který jako nevidomý vystudoval informační technologie a nyní pracuje jako lektor v sociálních službách. Rovněž další respondent si zvyšoval kvalifikaci formou studia a podařil se mu kariérní postup ve sféře sociálních služeb. Další z respondentů pracoval před ztrátou zraku na pozici skladník, jako nevidomý absolvoval masérský rekvalifikační kurz a nyní pracuje v sociálních službách. Dva respondenti si kvalifikaci nezvyšovali. Jeden z nich pracoval před ztrátou zraku v kanceláři, poté pouze v rámci projektů podporovaného zaměstnávání a nyní je nezaměstnaný. Druhý respondent pracuje od 19 let na stejné pracovní pozici a ta mu vyhovuje. Všichni respondenti byli zapojeni do pracovního procesu v posledních pěti letech, u třech respondentů to bylo vždy v rámci projektů podporovaného zaměstnávání, další tři respondenti byli zaměstnání u zaměstnavatelů bez mzdové podpory projektů. Odpovědi se také shodovaly v tom, že všichni respondenti získali práci zprostředkovaně asistencí neziskové organizace, ve dvou případech spolu s Úřadem práce. Čtyři ze šesti respondentů pracovali na pracovišti zaměstnavatele, zbývající dva kombinovaně s prací z domova. Odpovědi na otázku č. 21, zda práce přinesla respondentům jejich očekávání a zda je naplňuje, byly odpovědi v podstatě totožné v tom, že práce respondenty naplňuje a plně je uspokojuje. Na otázku č. 24., zda by chtěli respondenti něco změnit v oblasti podmínek na pracovišti nebo vztahů v pracovním kolektivu, se odpovědi také téměř nelišily. Čtyři z pěti zaměstnaných respondentů jsou v současné době maximálně spokojeni s podmínkami na pracovišti a vztahy v pracovním kolektivu hodnotí kladně, i když jeden z respondentů se v minulosti v jednom případě setkal s averzí spolupracovníka z důvodu svého postižení. Jeden z těchto respondentů dodal, že by občas potřeboval pomoc vidícího kolegy, ale kvůli nedostatku financí to zatím není možné. Nezaměstnaný respondent porovnával svoji někdejší práci z domova a na pracovišti u zaměstnavatele, přičemž zhodnotil jako méně vyhovující práci z domova z důvodu absence bezprostředního kontaktu se spolupracovníky. Zbývající respondent je maximálně spokojen se stávajícími podmínkami na pracovišti, ke vztahům v pracovním kolektivu se ale stavěl rezervovaně. Otázka č. 23 poskytovala respondentům prostor se vyjádřit ke smyslu zapojení se do pracovního procesu. Nejčastěji odpovědi zmiňovaly kontakt se sociálním prostředím, finanční nezávislost a prostředek seberealizace.

Zajímavé závěry přinesly odpovědi na otázky č. 24. – 26. zaměřené na možnosti dalšího profesního rozvoje. Z odpovědí vyplynulo zjištění, že všichni respondenti se někdy účastnili nějakých forem dalšího vzdělávání. Ve všech případech byly zmiňovány kurzy práce na PC,

dále respondenti uváděli jazykové vzdělávání, semináře zaměřené na pracovní-právní problematiku, kurz Braillova písma a ve dvou případech respondenti uvedli absolvování rekvalifikačního kurzu. Respondenti se shodli na kladném postoji k významu dalšího vzdělávání a považují jej za přirozenou součást života. Čtyři respondenti dodávali, že dle jejich názorů je ale důležitá motivace a aktivní přístup člověka. V odpovědích na otázku č. 25 ohledně plánů v kariérním postupu uvedli dva respondenti, že uvažují o zvýšení kvalifikace absolvováním kurzu, jeden respondent by si rád zvýšil kvalifikaci formou doktorského studia. Další tři respondenti neuvažují o rozšíření kvalifikace, ale plánují se neustále udržovat v informovanosti ohledně nejnovějších informačních technologií. Respondent C: „*Já se snažím doučovat v nových softwarech a držet s tím krok, v TyfloCentru jsem pečená, vařená. Já to potřebuju v práci i v soukromém životě a nevím, jak na to.*“

4.5 Vyhodnocení výsledků výzkumného šetření

Použitá kvalitativní výzkumná strategie umožnila díky stanovení dílčích cílů splnit hlavní cíl šetření, a to analyzovat současnou situaci v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém Kraji. Z výsledků šetření vyplývá, že systém podpory sociálního a pracovního začleňování OZP v Královéhradeckém kraji efektivně funguje především díky působení neziskového sektoru. Zejména působení neziskové organizace TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. je nenahraditelným článkem jak v oblasti prevence sociálního vyloučení OZP, tak ve snaze integrovat tuto ohroženou cílovou skupinu na trh práce. Úloha TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. je nezastupitelná už vzhledem k tomu, že státem řízené úřady nemají specifické znalosti o potřebách OZP a nedisponují potřebnou personální kapacitou k řešení individuálních potřeb této cílové skupiny.

➤ Shrnutí DC 1: Zmapování specifických služeb ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřených na prevenci sociální exkluze OZP

Vyrovňování podmínek pro přístup OZP na trh práce je v Královéhradeckém kraji dosahováno v první řadě prostřednictvím specifických služeb, které umožňují OZP zpřístupňovat sociokulturní i profesní život. Specifické sociální služby poskytované TyfloCentrem Hradec Králové, o.p.s. respektují individuální potřeby OZP a jejich náplň

vychází z faktu, že pracovní způsobilosti OZP primárně předchází plnohodnotné začlenění do společnosti. Z výzkumného šetření vyplývá, že pro OZP je zásadním předpokladem pro vstup na trh práce dostupnost specifického vzdělávání, jež pozitivně ovlivňuje začlenění do běžného života společnosti a umožňuje rozvoj znalostí a dovedností do určité míry kompenzující zrakové postižení. Představuje nástroj, jak mohou OZP pomocí nejmodernějších technologií překonávat informační a komunikační bariéry prostřednictvím náročných kompenzačních pomůcek. Na základě výsledků šetření je třeba uvést, že dostupnost některých služeb a sociálně-aktivizačních aktivit může být sporná v případě místa bydliště OZP ve větší vzdálenosti od Hradce Králové. V oblasti zpřístupňování veřejných služeb OZP výzkum ukázal, že Univerzita Hradec Králové i Knihovna města Hradce Králové velmi usnadňují těmto osobám překonávat bariéry v přístupu ke svým službám, ať již se jedná o vybavení prvky k odstranění architektonických bariér anebo poskytování některých specifických služeb k překonání bariér informačních. Studijní a vědecká knihovna překvapivě oproti těmto dvěma institucím zaostává, jelikož není v případě prezenčního přístupu vybavena pomůckami a prvky pro odstranění informačních nebo architektonických bariér pro osoby s těžkým zrakovým postižením.

➤ **Shrnutí DC 2: Analýza projektů podporujících zvýšení zaměstnanosti OZP v regionu**

Rovnoprávné příležitosti pro přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji jsou spoluutvářeny realizací projektů TyfloCentra Hradec Králové o.p.s., jejichž cílem je zvyšování zaměstnanosti OZP a zlepšování připravenosti této cílové skupiny pro soustavnou pracovní činnost. Projekty podporovaného zaměstnávání provázané se specifickým vzděláváním a tréninkovým zaměstnáváním jsou dle výsledků šetření jednou z cest, jak účinně podpořit zaměstnanost OZP v Královéhradeckém kraji a integrovat tuto cílovou skupinu na otevřený trh práce. Prostřednictvím těchto projektů je umožňováno OZP nejen zvyšování kvalifikace, ale projekty současně podporují efektivní rozvoj klíčových kompetencí potřebných pro vstup do pracovního procesu. Jedná se zejména o připravenost v oblasti dovedností práce s PC a vzdělávání v oblasti sociálních a komunikačních kompetencí OZP. Dalším významným činitelem v oblasti vyrovnávání příležitostí pro přístup OZP na trh práce v regionu je přímá asistence, jež těmto osobám při hledání práce a při jednání s potenciálními zaměstnavateli poskytuje TyfloCentrum Hradec Králové, o.p.s. Díky mzdové

podpoře v rámci projektů podporovaného zaměstnávání je možné vytvářet speciální pracovní místa pro OZP. Zde výzkum na základě vyjádření ředitelky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. dospěl ke zjištění, že hlavní stimulací k zaměstnání OZP je pro většinu zaměstnavatelů finanční úspora, respektive dotace mezd z projektu. Souvisejícím problémem, který dále z vyjádření ředitelky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. vyplynul, je obava potencionálních zaměstnavatelů z byrokracie a náročných úprav pracoviště v případě zaměstnání OZP, přičemž nejúčinnějším nástrojem, jak tuto situaci zlepšit, je dialog a osvěta. Zkušenosti ředitelky TyfloCentra Hradec Králové, o.p.s. z praxe současně potvrdily domněnku, že dosud přetrvávají mnohé předsudky a dezinformovanost veřejnosti vůči OZP.

➤ **Shrnutí DC 3: Zjištění postojů cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce**

Zpracováním případové studie i pořízením interview byla prokázána důležitost významu preventivních aktivit vedoucích k zamezení sociální izolace OZP. Výzkum prokázal, že na základě získání pracovního uplatnění i možnosti dalšího profesního rozvoje došlo k výraznému zlepšení sociální situace respondentů. Případová studie i rozhovory potvrdily u OZP obrovský význam dostupnosti vzdělávání zaměřeného zejména na užívání nejmodernějších informačních technologií umožňujících částečně kompenzovat chybějící zrak i pozitivní dopad projektů, jejichž cílem je připravenost OZP na pracovní činnost. Výzkum potvrdil i fakt, že pro respondenty by bylo nesmírně obtížné obstát v běžném životě a najít si zaměstnání bez pomoci a intervence zdravé populace. Jako důležitý faktor se na základě odpovědí respondentů z cílové skupiny jeví aktivní přístup a úroveň vlastní motivace OZP. Výzkumné šetření ukázalo, že respondenti z cílové skupiny shledávají jako velice důležité mít možnost zapojit se do pracovního procesu, ať již z důvodu kontaktu se sociálním prostředím, ekonomické nezávislosti či jako prostředku seberealizace. Shrňeme-li odpovědi respondentů, je zřejmé, že aktuálním problémem, který se dotýká cílové skupiny OZP, je nedostatek financí v systému a malý počet pracovních míst vhodných pro OZP. Cílová skupina OZP zároveň pocítuje existenci bariér, zejména informačních, které se projevují neznalostí problematiky OZP u veřejnosti i potencionálních zaměstnavatelů. Problematickou úlohu dle šetření rovněž může sehrávat v případě OZP cesta na určené místo nebo pohyb ve veřejných budovách.

4.6 Diskuse a návrh opatření

Obtížnost nalézání vhodného pracovního uplatnění pro OZP má různorodé příčiny. Domnívám se, že jednou z cest, která by mohla vést ke zlepšení stávající situace v otázce zvýšení zaměstnanosti OZP, je výraznější osvěta prostřednictvím veřejnoprávních médií, která mají obrovský potenciál ke změně postojů veřejnosti. Pomocí vhodného pedagogického působení lze dosáhnout téhož i u dětí a mladé generace. Současně je třeba více otevřít prostor pro zaměstnávání OZP v oblasti veřejné správy a sociálních služeb. Jedním z předpokladů by mohla být participace vidících spolupracovníků například z řad nezaměstnaných absolventů škol pomocí přímé osobní asistence OZP na pracovišti. Tato cílená podpora zaměstnanosti OZP by umožnila plně využít pracovní potenciál obou cílových skupin a pro stát by byla v dlouhodobém horizontu levnějším a výhodnějším řešením nezaměstnanosti. Dle mého názoru by měla být prioritou sociální politiky rovněž větší podpora sociálního podnikání, než je tomu dosud. V praxi by takové řešení znamenalo na jedné straně vyvíjení výraznějšího tlaku na stimulaci zaměstnavatelů v oblasti vytváření společensky účelných míst a na druhé straně rozvíjení konceptu sociální ekonomiky. Prosazování ať již těchto navrhovaných anebo podobných opatření zároveň předpokládá nadále pokračovat v aktivizaci projektů, jejichž přínosem je zvyšování sociálních a pracovních kompetencí OZP. Přitom je třeba upozornit na to, že ukončení dosavadní finanční podpory z programů evropských strukturálních fondů v programovacím období 2007-2013 bude mít zřejmě na problematiku negativní dopad. Budoucí možnosti realizace obdobných projektů se tak stanou ještě více závislé na postoji jednotlivých ministerstev, krajů a obcí.

Další neméně závažný problém představují mnohé architektonické i informační bariéry znemožňující OZP se bezpečně a samostatně pohybovat na veřejných prostranstvích, veřejných komunikacích, v hromadné dopravě a ve veřejně přístupných budovách. Vyřešení těchto omezení je dalším úkolem pro stát i obce v rámci snah o sociální inkluzi této znevýhodněné skupiny obyvatelstva.

ZÁVĚR

Cíl bakalářské práce, analyzovat možnosti, které zajišťují rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji, byl splněn. Koncepce práce vycházela z faktu, že prevence sociální exkluze a podpora zaměstnanosti OZP je prostředkem, jak zamezit působení možných nežádoucích jevů v důsledku handicapu. Proto je důležité akcentovat význam sociální a pracovní integrace této cílové skupiny.

Východiskem teoretické části práce byla skutečnost, že kromě osobnostních dispozic jedince vstupují do integračního procesu další proměnné, podmínky přístupu k životním příležitostem, které jsou znevýhodněným jedincům vytvářeny majoritní společností. V první kapitole bakalářská práce upozornila na to, jaké důsledky má pro člověka zrakový handicap v psychosociální rovině a jaké má dopady na možnost profesního i osobnostního rozvoje. Druhá kapitola práce se věnovala problematice vyrovnávání příležitostí a charakterizovala vládní opatření v oblasti ochrany osob se zdravotním postižením na trhu práce. Tato kapitola myšlenkově navazovala na kapitolu předchozí a vysvětlila, v čem spočívá význam integrace osob se zdravotním postižením. V úvodu třetí kapitoly bakalářská práce představila poslání neziskového sektoru a nejčastější právní formy neziskových organizací. Další část této kapitoly nastiňovala úlohu neziskového sektoru v procesu integrace OZP. Snahou bylo propojit teoretické poznatky předchozích částí práce s jejich faktickou aplikací v praxi.

Výzkumné šetření ve čtvrté kapitole se zabývalo analýzou současné situace v oblasti vytváření podmínek pro rovný přístup OZP na trh práce v Královéhradeckém kraji. V rámci dílčího šetření byly zmapovány specifické služby ve vybraných neziskových organizacích v Královéhradeckém kraji zaměřené na prevenci exkluze OZP a analyzovány projekty podporující zvýšení zaměstnanosti OZP v regionu. Pomocí případové studie a rozhovoru byly zjištěny postoje cílové skupiny k uplatnitelnosti na trhu práce. Výzkum ověřoval, jak se teoretické poznatky promítají do praxe.

Je třeba konstatovat, že bakalářská práce dospěla k rozporuplnému závěru a vyzývá k zamyšlení. Přestože existují pozitivní trendy ve zpřístupňování příležitostí na trhu práce pro OZP, ať již posilováním sociálních a pracovních kompetencí této cílové skupiny nebo díky přijetí některých legislativních opatření, přes veškerou snahu pracovníků v pomáhajících profesích se daří uspokojivě zaměstnat pouze malé procento OZP hledajících pracovní uplatnění. Odborníci z praxe i cílová skupina OZP se navíc shodují v tom, že ve společnosti stále přetrvávají některé předsudky vůči OZP. Zdravá populace má ve většině případů

tendenci posuzovat spíše to, co OZP v důsledku svého zrakového handicapu dělat nemůže a skutečné dovednosti a schopnosti zůstávají nedoceny. Můžeme polemizovat nad otázkou, zda je vůbec možné OZP vytvořit rovný přístup na trh práce. V mnoha případech bezesporu ano. Jenomže, jak ještě více motivovat zaměstnavatele k vytváření vhodných pracovních pozic pro OZP? Čím vykompenzovat pomalejší pracovní tempo těchto zaměstnanců vzhledem k tomu, že kritéria pro poskytnutí finančních příspěvků na mzdy splňují jen někteří zaměstnavatelé? Zaměstnávání OZP přitom může firmě přinést nejen splnění zákonné povinnosti a ekonomickou úsporu, ale rovněž prestiž ve formě statusu sociálně odpovědné firmy a kvalitního, loajálního zaměstnance. V České republice se k sociální odpovědnosti bohužel hlásí velmi malé procento firem ve srovnání s vyspělými zeměmi západní Evropy. Ale můžeme uvažovat i jiným směrem. Jak je to s podporou zaměstnávání OZP v institucích veřejné správy? Bakalářská práce zde poskytuje prostor pro návaznost dalších výzkumů a hypotéz. Zajímavé výsledky by mohl přinést výzkum s cílem zjistit podíl osob se zdravotním postižením zaměstnaných ve veřejné správě napříč regiony.

Cílová skupina OZP si zaslouží zvýšenou péči a pozornost. Vyspělá společnost by měla klást zvláštní důraz především na vytváření takových podmínek, které by OZP zajistily rovnoprávnou spoluúčasť na všech občanských aktivitách včetně pracovního života. Záměrem práce bylo přispět k odstranění informačních bariér, v jejichž důsledku jsou dosud OZP podceňovány a diskriminovány zejména při hledání zaměstnání. Snaha o zkvalitňování života znevýhodněných skupin lidské populace je jedním z poslání nevládních neziskových organizací, v tom je jejich úloha nezastupitelná. Vzhledem k neutěšené situaci ve financování neziskového sektoru by práce mohla být uplatnitelná také v argumentaci pro opodstatněnost fungování neziskových organizací v oblasti naplňování demokratických principů moderní společnosti.

LITERATURA

- FINKOVÁ, D. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. Olomouc: UP v Olomouci, 2011. ISBN 978-80-244-2742-3.
- FINKOVÁ, D., LUDÍKOVÁ, L., RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: UP v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1857-5.
- HYÁNEK, V., PROUZOVÁ, Z., ŠKARABELOVÁ, S. a kol. *Neziskové organizace ve veřejných službách*. Brno: MU v Brně, 2007. ISBN 978-80-210-4423-4.
- KVĚTOŇOVÁ, L. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-141-6.
- NOVOSAD, L. *Sociální integrace zdravotně znevýhodněné populace a úspěšnost socializačního procesu*. In: JESENSKÝ, J. *Integrace- znamení doby*. Praha: Karolinum, 1998, s. 33-36. ISBN 80-7184-691-0.
- NOVOSAD, L. *Poradenství pro osoby se zdravotním a sociálním znevýhodněním*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-509-7.
- NOVOTNÁ, E. *Základy sociologie*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2396-9.
- OPATŘILOVÁ, D., ZÁMEČNÍKOVÁ, D. *Předprofesní a profesní příprava zdravotně postižených*. Brno: MU v Brně, 2005. ISBN 80-210-3718-0.
- PRŮCHA, J., VETEŠKA, J. *Andragogický slovník*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3960-1.
- ŘEHOŘ, P. *Metody hodnocení potenciálu regionů se zaměřením na trh práce*. České Budějovice: Jihočeská Univerzita, 2010. ISBN 978-80-7204-735-2.
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1733-3.
- SLOWÍK, J. *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-691-9.
- STRNADOVÁ, V. *Interpersonální komunikace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-157-0.
- VÁGNEROVÁ, M. a kol. *Psychologie handicapu*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-929-4.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0.
- VYSOKAJOVA, M. *Hospodářská, sociální, kulturní práva a zdravotně postižení*. Praha: Karolinum 2000. ISBN 80-246-0057-9.

Internetové zdroje

Analýza sociálně ekonomické situace osob se zdravotním postižením a návrhy na další postup v této oblasti. *Národní centrum sociálních studií, o.p.s.* [online]. c2015 [cit. 2014-12-14]. Dostupné z: <http://www.ncss.cz/files/analyza-socialne-ekonomice-situace-osob-s-zp.pdf>

Blind Friendly [online]. c2000-2015 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://blindfriendly.cz/>

Braillnet. *SONS ČR* [online]. c1996-2013 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://braillnet.cz/>

Burza práce pro osoby se zrakovým postižením [online]. c2010 [cit. 2014-09-18]. Dostupné z: <http://www.prace-zp.cz>

Fond dalšího vzdělávání. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. c2014 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://fdv.mpsv.cz>

Knihovna digitálních dokumentů. *SONS ČR* [online]. c2006-2015 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: <http://www.kdd.cz/>

Knihovní brána pro zrakově postižené. *Masarykova Univerzita v Brně* [online]. [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://seth.ics.muni.cz/usr/portal/>

Metodický pokyn k realizaci podpory uchazečům a studentům se specifickými potřebami na Univerzitě Hradec Králové. *Univerzita Hradec Králové* [online]. c2010-2014 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Centralni-pracoviste/Poradenske-centrum/Augustin/Dokumenty>

Národní plán vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010 – 2014 [online]. Praha: Úřad vlády České republiky, 2010 [cit. 2014-12-10].

ISBN 978-80-7440-024-7. Dostupné z

<http://www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/dokumenty/narodni-plan-vytvareni-rovnych-prilezitosti-pro-osoby-se-zdravotnim-postizenim-na-obdobi-2010---2014-70026>

Národní rada osob se zdravotním postižením ČR [online]. c2010 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z: <http://www.nrzp.cz>

Navigační centrum SONS ČR. *SONS ČR* [online]. c2008 [cit. 2014-02-03]. Dostupné z: http://_navigace.sons.cz/

Nevidomimezinami. Několik poznámek na téma „nevidomí a práce“. *Okamžik* [online]. c2011 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: http://www.nevidomimezinami.cz/main/nmn/Texty/Zamestnani/par_poznamek_na_tema.html

Občanské sdružení Kafira [online]. c2015 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.kafira.cz>

Občanské sdružení Okamžik [online]. c2010 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.okamzik.cz>

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko pro nevidomé Dědina, o.p.s. [online]. c2010 [cit. 2014-02-12]. Dostupné z: <http://www.dedina.cz>

Praceprozp.cz. *Národní rada osob se zdravotním postižením ČR* [online]. c2011 [cit. 2014-09-16]. Dostupné z: <http://www.praceprozp.cz/>

Praktický průvodce „Jak zaměstnávat OZP“. *Nadační fond pro podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením* [online]. c2008 [cit. 2015-04-01]. Dostupné z: <http://www.nfozp.cz/zamestnavani-ozp/prakticky-pruvodce-jak-zamestnavat-ozp/>

Pravidla pro poskytování příspěvků a dotací veřejným vysokým školám. *Ministerstvo školství a mládeže* [online]. c2013-2015 [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/pravidla-pro-poskytovani-prispevku-a-dotaci-verejnym-vysokym-1>

Příručka pro zdravotně postižené občany [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013 [cit. 2014-09-29]. ISBN 978-80-7421-061-7. Dostupné z: http://www.noviny-mpsv.cz/files/clanky/16881/Prirucka_OZP.pdf

SONS ČR [online]. c2002-2015 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z: <http://www.sons.cz>

Středisko Augustin. *Univerzita Hradec Králové* [online]. c2010-2014 [cit. 2014-09-18].

Dostupné z:

<https://www.uhk.cz/cs-CZ/UHK/Centralni-pracoviste/Poradenske-centrum/Augustin>

Střednědobá koncepce státní politiky vůči občanům se zdravotním postižením. *Národní rada osob se zdravotním postižením ČR* [online]. c2010 [cit. 2015-02-08]. Dostupné z:

<http://www.nrzp.cz/images/PDF/strednedoba-koncepce2004.pdf>

TyfloCentrum, o.p.s. [online]. c2002-2013 [cit. 2014-02-10]. Dostupné z:

<http://www.tyflocentrum.cz>

Tyflokabinet České Budějovice, o. p. s. [online]. [cit. 2014-02-12]. Dostupné z:

<http://www.tyflokabinet-cb.cz>

Tyfloservis, o.p.s. [online]. c2005-2011 [cit. 2014-02-14]. Dostupné z:

<http://www.tyfloservis.cz>

Vládní výbor pro zdravotně postižené občany. *Vláda České republiky* [online]. c2009-2015 [cit. 2014-09-29]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/vvzpo/uvod-vvzpo-17734/>

Výzkumné centrum integrace zdravotně postižených [online]. c2004-2010 [cit. 2014-12-14].

Dostupné z <http://www.vcizp.cz>

Legislativní předpisy

Vyhláška Ministerstva vnitra č. 64/2008 Sb., o přístupnosti

Vyhláška MMR č. 398/2009 Sb., o obecných technických požadavcích zabezpečujících bezbariérové užívání staveb

Vyhláška MPSV č. 518/2004 Sb., k provedení Zákona o zaměstnanosti

Vyhláška MŠMT ČR č.73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod

Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A: Zrakové postižení

Příloha B: Specifické pomůcky pro OZP

Příloha C: Případová studie

Příloha D: Schéma polostrukturovaného rozhovoru

Příloha A: ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ

Zrakové vady

Klasifikace zrakového postižení podle WHO (Slowík 2007):

- střední slabozrakost
- silná slabozrakost
- těžce slabý zrak
- praktická nevidomost
- úplná nevidomost

Vliv postižení na vývoj osobnosti

Vágnerová (2002) odlišuje vývoj psychiky postiženého jedince podle toho, zda se jedná o postižení vrozené anebo získané později během života:

Vrozené postižení

Vrozené postižení ovlivňuje ve větší míře vývoj jedince, není subjektivně tak traumatizující, protože člověk je na svá omezení zvyklý od dětství a mnohdy si neumí představit, jaké by to bylo, kdyby byl zdravý. Způsob prožití prvního roku života ovlivňuje základní postoje k životu - bazální životní strategii. Tato strategie se vytváří pod vlivem možností, které dítě má a zkušeností, které získá. V případě postiženého dítěte dost často převažuje apatie a pasivita, často posilována rodičovským chováním. Taková strategie se může zafixovat do té míry, že se stane i v budoucnu základem adaptačního chování.

Získané postižení

Získané postižení představuje větší psychické trauma, postižený jedinec ví, co ztratil, porovnává a svou novou situaci považuje jednoznačně za horší. Z objektivního hlediska je později získané postižení výhodnější. Takový člověk se po určité dobu rozvíjel normálně, získal určité zkušenosti, má mnohé kompetence, jež mu budou v dalším životě užitečné a které vrozeně postižený nemá (například představa prostoru u později osleplých, určité sociální zkušenosti a kompetence). Člověk se získaným postižením se musí vyrovnat s pocitem bezmoci a s tím, že je závislý na ostatních. Musí hledat nový smysl života, nový cíl a změnit svůj žebříček hodnot. Významnou roli hraje zdravotní stav, psychické dispozice, sociální prostředí, rodinné zázemí, podpora přátel a zájmy.

Příloha B: SPECIFICKÉ POMŮCKY PRO OZP

Kompenzační pomůcky

Pro snazší integraci do společnosti, ve výkonu povolání, ve styku s ostatními lidmi a v dalších oblastech kulturního, společenského a soukromého života slouží OZP kompenzační pomůcky, které jsou určeny ke kompenzaci handicapu, zmírnění informační bariéry a lze je získat na lékařský předpis. Osoby s těžkým zrakovým postižením mají nárok na příspěvek na zvláštní kompenzační pomůcku, která umožňuje sebeobsahu, je třeba k realizaci pracovního uplatnění, přípravě na budoucí povolání, k získávání informací, vzdělávání nebo ke styku s okolím. Příspěvek poskytuje příslušný Úřad práce v souladu se zákonem č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. § 10 tohoto zákona stanovuje výši příspěvku a rozlišuje, zda jde o pomůcku v ceně do 24000 Kč anebo přesahující tuto hranici. Okruh oprávněných osob uvádí příloha k zákonu č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. Slowík (2007, s. 63) uvádí následující základní členění kompenzačních pomůcek pro OZP:

- optické pomůcky (například binokulární nebo příložní lupy pro slabozraké)
- optoelektronické pomůcky (například kamerové zvětšovací televizní lupy)
- pomůcky na bázi PC:
  - speciální hardware (digitální zvětšovací lupy, elektronické zápisníky, hmatové displeje - tzv. Braillovský řádek, speciální tiskárny apod.)
  - speciální software (hlasové výstupy, softwarové lupy, programy pro zpracování tištěného textu, programy se speciálními funkcemi)
- ostatní pomůcky (orientační - například slepecká hůl, měrné - speciální hodinky, teploměry apod., záznamové - Pichtův psací stroj, diktafony).

Finková (2011) dělí kompenzační pomůcky dle způsobu využitelnosti:

- drobné pomůcky do domácnosti (například navlékač jehel, signalizátory varu kapalin, indikátory hladin kapalin, dávkovače surovin a tekutin, teploměr s hlasovým výstupem, nůžky pro nevidomé, hmatové hodinky, hmatové budíky)
- pomůcky pro psaní a čtení Braillova písma (například Pichtův psací stroj, Braillovský řádek na připojení k PC, Braillovská tiskárna, knihy v Braillově písmu)

- pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb (například slepecká hůl, orientační hlasový majáček aktivovaný pomocí vysílačky, vodící pes, vodící linie umístěné na vnitřních a vnějších komunikacích, signální pásy umístěné u přechodů pro chodce a u vstupů do podchodů, varovné pásy umístěné na tramvajových zastávkách a u přechodů pro chodce, ozvučení křižovatek na přechodech pro chodce, hmatové mapy, ozvučené informační tabule a panely)
- pomůcky pro studium a výuku (například kalkulátory s hlasovým výstupem, rýsovací sada pro nevidomé, dymokleště)
- pomůcky pro odstranění informačních bariér (například hybridní knihy, čtecí zařízení, počítače a elektronické zápisníky s hlasovým či hmatovým výstupem).

Pomůcky pro odstraňování bariér v prostorové orientaci a pohybu

K překonání architektonických a informačních bariér jsou díky rychlému vývoji technologií vyvíjeny speciální elektronické pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb OZP. V dnešní době je používán stále častěji například orientační hlasový majáček, do něhož lze uložit fráze namluvené lidským hlasem, které podávají skrze vysílačku OZP informace o místě, kde se právě nachází, popis trasy k určitému objektu, informace o projíždějícím dopravním prostředku, upozornění řidiči MHD o nastupující OZP anebo aktivuje signalizaci na přechodech pro chodce (přechody pro chodce, kde zvuková signalizace nepracuje nepřetržitě) apod. Další z pomůcek pro prostorovou orientaci je vodící pes, který je schopen se naučit množství povelů a tras pro potřeby jedince se zrakovým postižením. Jako bezpečný a orientačně jednoduchý koridor slouží OZP přirozené nebo uměle vytvořené vodící linie umístěné na vnitřních a vnějších komunikacích. Zvláštní formou umělých vodících linií jsou signální a varovné pásy určující OZP přesný směr chůze.

Příloha C: PŘÍPADOVÁ STUDIE

Respondent: pan K.

Věk: 41 let

Pohlaví: muž

Dosažené vzdělání: VŠ – obor Informační management

Rodinná anamnéza: svobodný, bezdětný

Zdravotní anamnéza: praktická nevidomost, získané postižení

Pan K. žije v Královéhradeckém kraji o zrak přišel ve svých 20 letech po úrazu jako spolujezdec při autonehodě. Pan K. je optimistický a přátelský člověk, o svém handicapu hovoří zcela otevřeně. Před úrazem vystudoval SŠ průmyslovou železniční s maturitou, poté pracoval jako výpravčí ČD. Tehdy aktivně sportoval, hrál hokej, fotbal, tenis, jeho dalším koníčkem byla hudba. Jeho prvním pocitem, když se dozvěděl, že má nevratně poškozený zrak, nebyla překvapivě sebelítost, ale nastoupily u něho racionální reakce k vyhodnocování situace. Zpočátku bylo pro pana K. nejtěžší zvládnout sebeobsluhu, hygienu, měl problémy s prostorovou orientací a musel se naučit poznávat prostředí z jiné perspektivy. To, že není nevidomý od narození, mu dle jeho názoru přináší určitou výhodu v možnostech představitivosti, protože z předcházejících zkušeností ví, jak svět vypadá. Největší oporou po úrazu panu K. byla rodina a přátelé, kteří mu nedávali najevo jakýkoliv soucit a snažili se ho vrátit do aktivního života. Bezprostředně po úrazu byl pan K. kontaktován tehdejší Společností nevidomých a slabozrakých v ČR, která mu zprostředkovala nácvik prostorové orientace a výuku Braillova písma. Postupně se zapojil do činnosti SONS ČR a podílel se na vývoji kompenzačních pomůcek. Jako nevidomý vystudoval vysokou školu technického směru, obor Informační management. Většinu informací získává prostřednictvím internetu a nedovede si již představit život bez nejmodernějších informačních technologií, které mu umožňují částečně kompenzovat chybějící zrak a usnadnily mu také způsob studia a práce. Pan K. považuje v tomto směru podmínky, které existují dnes, za naprosto nesrovnatelné s podmínkami v době po úrazu. Systém pomoci OZP hodnotí kladně, zejména depistáž, tj. kontaktování OZP, kterou provádějí neziskové organizace ve spolupráci se zdravotnictvím. Uznává, že systém funguje uspokojivě hlavně díky aktivitám neziskových organizací. Pan K. se několikrát neúspěšně ucházel o zaměstnání, vždy byl jeho handicap překážkou k výběrovému řízení. Pracovní příležitost dostal až v rámci projektu tréninkové zaměstnání

v jedné z neziskových organizací SONS ČR a nyní pracuje již několik let jako lektor a odborný konzultant v oblasti zaškolování obsluhy náročných kompenzačních pomůcek na bázi PC. Nejdůležitějším motivem k začlenění do pracovního procesu je pro něho pocit samostatnosti a ekonomické nezávislosti. Pan K. se pravidelně účastní aktivit spolu s podobně handicapovanými, společně navštěvují výstavy, divadla anebo jezdí na výlety. Význam těchto sociálně-aktivizačních aktivit spatřuje v udržování sociálních kontaktů a ve sdílení vzájemných zkušeností. Pan K. pravidelně využívá sociálních služeb pro OZP, zejména bez průvodcovské a předčitatelské služby by se neobešel například při jednání na úřadech. Přáním pana K. do budoucna je získat osvědčení ECDL (doklad o dosažení mezinárodně uznávané kvalifikace pro práci s PC) a pokud by měl možnost, rád by si navýšil stávající pracovní úvazek. Obává se však, zda se najde dostatek finančních prostředků vzhledem k tomu, že pracuje v neziskové organizaci. Panu K. pomáhá překonávat každodenní těžkosti v důsledku postižení především jeho současné zaměstnání, jehož prostřednictvím má možnost pomáhat obdobně handicapovaným a v němž nachází zdroj vlastní seberealizace. Zaměstnavatel pana K. hodnotí jako kvalitního a spolehlivého zaměstnance. Získal v něm nepostradatelného odborníka, který je schopen vzhledem ke své specializaci nejlépe zhodnotit specifické potřeby cílové skupiny a následně je aplikovat v praxi.

Příloha D: SCHÉMA POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

Respondent:

Věk:

Pohlaví:

Povolání:

Dosažené vzdělání:

Rodinná anamnéza:

Zdravotní anamnéza:

- 1. Jakým způsobem v současné době získáváte informace?*
- 2. Myslíte si, že máte dostatek pomoci a informací k řešení Vaší nepříznivé situace?*
- 3. Kam se obracíte o pomoc a radu nejčastěji?*
- 4. Byl/a byste schopen/schopna řešit svoji nepříznivou situaci bez pomoci a rady, individuálně?*
- 5. Využíváte některé ze sociálních služeb? Pokud ano, specifikujte Vámi nejčastěji využívané.*
- 6. Postrádáte momentálně nějakou sociální službu ke zlepšení Vaší nepříznivé situace?*
- 7. Přál/a byste si v systému sociálních služeb něco změnit?*
- 8. Účastníte se pravidelně nějakých aktivit společně s podobně handicapovanými lidmi a jak často? O jaký druh aktivit se jedná?*
- 9. V čem je podle Vašeho názoru největší přínos takových aktivit?*
- 10. Můžete uvést a konkretizovat některé ze svých zájmů?*
- 11. Máte zkušenosti s hledáním práce? Pokud ano, jak je hodnotíte?*
- 12. Co považujete za největší podporu a pomoc při hledání práce?*
- 13. Co považujete naopak za největší překážky při hledání práce?*
- 14. Co pro Vás bylo hlavním důvodem k hledání práce?*
- 15. Máte nějaké zkušenosti s jednáním s potencionálními zaměstnavateli a jak je hodnotíte?*
- 16. Snažil/a jste se nějak sám/sama v minulosti zvýšit možnosti na pracovní uplatnitelnost (například rozšíření kvalifikace apod.)?*
- 17. Myslíte si, že nejvyšší ukončené vzdělání a stupeň kvalifikace ovlivňuje uplatnění na trhu práce?*
- 18. Byl/a jste zapojen/a do pracovního procesu v posledních 5 letech?*
- 19. Jakou formou se Vám podařilo práci sehnat – na inzerát, zprostředkovaně anebo jinak?*

20. *Jednalo se o práci na pracovišti zaměstnavatele či práci z domova?*
21. *Splnil druh a způsob vykonávané práce Vaše očekávání?*
22. *Existuje něco, co byste si přál/a v tomto ohledu změnit? Například co se týče podmínek na pracovišti nebo vztahů v pracovním kolektivu?*
23. *V čem vidíte hlavní přínos zapojení se do pracovního procesu?*
24. *Účastnil/a jste se někdy nějakých forem dalšího vzdělávání (kurzy, semináře, workshopy)?*
25. *Plánujete v budoucnu rozšíření nebo zvýšení kvalifikace?*
26. *Máte nějaké plány a cíle do budoucna týkající se Vaší profese?*